

Helsesykepleiere og læreres erfaringer ved bruk av læringsressursen «Jeg vet»

En kvalitativ studie om erfaringer ved bruk av læringsressursen «Jeg vet» når en underviser om
mobbing, vold og seksuelle overgrep

Universitetet
i Stavanger

Master i Utdanningsvitenskap
Fagprofil: Spesialpedagogikk

Juni 2022

Ellen Holterman Solland

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i utdanningsvitenskap Fagprofil: Spesialpedagogikk	Vår semesteret, 2022
Forfatter: Ellen Holterman Solland	
Veileder: Klara Øverland	
Tittel på masteroppgaven: Helsesykepleiere og læreres erfaringer ved bruk av læringsressursen «Jeg vet» Engelsk tittel: Healthcare workers and teachers experience in the use of the “Jeg vet” teaching metode.	
Emneord: Læringsressurs, mobbing, vold, seksuelle overgrep, forebyggende arbeid, «Jeg vet», klasseledelse, lærere og helsesykepleiere	Antall ord: 17 253 Antall vedlegg/annet: 2 vedlegg Stavanger, 10.06.2022 dato/år

Forord

Jeg ønsker først og fremst å takke Klara Øverland, min veileder. Som har stilt opp med støttende samtaler, gode tilbakemeldinger og gitt meg motivasjon til å fortsette arbeidet med oppgaven.

Etter 1 år med hard jobbing kan jeg endelig si meg ferdig. Dette året har bestått av frustrasjon, glede, mestring og tårer. Jeg har virkelig fått kjenne på utfordringer det siste året, hvor jeg til slutt kan lene meg tilbake og være fornøyd med resultatet. Det har vært spennende å få jobbe med ett tema over en lengre periode. Jeg sitter igjen med masse god erfaring både faglig og personlig.

Tusen takk til de som har deltatt i forskningsprosjektet, som virkelig har delt sine erfaringer. Dette prosjektet hadde ikke vært mulig uten dere.

Til slutt vil jeg takke Øyvind, som har vært en stor støttespiller! Takk til familie, venner og kollegaer som har stått på sidelinjen og heiet. Tusen takk for alle støttende ord, samtaler og avkoblinger.

9. Juni, 2022

Ellen Holterman Solland

Sammendrag

Læringsressursen «Jeg Vet» er utviklet av Barne, ungdoms- og familiedirektoratet i samarbeid med Utdannings- og helsedirektoratet samt. salaby.no. Den er bygget som en læringsplattform rundt hovedtemaene mobbing, vold og seksuelle overgrep. Ved hjelp av videosnutter, bilder, tekst og diskusjonsspørsmål kan den brukes som et voldsforebyggende verktøy i skole og barnehage. Hovedmålet ved bruk av læringsressursen er å forebygge disse hendelsene, i tillegg til at den kan virke fremmede for livsmestring for barn og unge.

Den er systematisk, kunnskapsbasert og nasjonalt likeverdig. Læringsressursen skal være med på å gi barn og unge kunnskap om og forståelse for:

- Ulike former for vold, mobbing og seksuelle overgrep
- Hvilke rettigheter barn og unge har for vern mot vold og overgrep
- Hvem man skal snakke med og hvor man kan få hjelp

(Jeg vet, 2018)

Denne studien tar utgangspunkt i forskningsspørsmålet: *Helsesykepleiere og læreres erfaringer ved bruk av læringsressursen «Jeg vet»*. For å finne ut hvilke erfaringer helsesykepleiere og lærere sitter igjen med ved bruk av læringsressursen ble studiet gjennomført ved bruk av kvalitativ metode. Studiet ble gjennomført ved å gjøre semistrukturert forskningsintervju, der det ble tatt i bruk en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Det ble utført noen intervju med en informant og flere fokusgruppeintervju. Totalt bestod utvalget av fire helsesykepleiere og tre lærere fra ulike skoler.

Oppsummert kan man si at de ansatte som har brukt læringsmetoden på generell basis er fornøyde med læringsressursen, måten den er utformet på og dens illustrative innhold. Det er noen forskjeller mellom oppfattelsen til helsesykepleiere kontra lærerne, knyttet både til egen kompetanse kombinert med bruk av læringsressursen samt. informasjon i forkant. Begge brukergrupper ønsker at det kan være et bedre tverrfaglig samarbeid både i forkant, underveis og i etterkant av undervisningen. Det er spesielt temaene «seksuelle overgrep» og «vold» som er benyttet i undervisningen. Temaet «mobbing» oppfatter jeg at det er flere andre læringsressurser som velges framfor «Jeg vet». Basert på aldersgruppen som læringsressursen er ment for så er tilbakemeldingene at både lærere og helsesykepleiere mener at den treffer elevene, og at elevene har et utbytte av å få undervisningen.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE OG PROBLEMSTILLING	7
1.2 PROBLEMSTILLING	8
1.3 STUDIETS FORMÅL OG STRUKTUR	9
1.4 AVGRENSNINGER	10
2.0 TEORETISKGRUNNLAG	11
2.1 UTVIKLING AV LÆRINGSRESSURSEN «JEG VET»	12
2.1.1 Implementering av læringsressursen «Jeg vet»	13
2.2 MOBBING I SKOLEN	14
2.2.1 Læringsressursen «Jeg vet» om mobbing	16
2.3 VOLD	17
2.3.1 Læringsressursen «Jeg vet» om vold	19
2.4 SEKSUELLE OVERGREP	20
2.4.1 Læringsressursen «jeg vet» om seksuelle overgrep	21
2.5 ATFERDSPROBLEMER	21
2.6 KLASSELEDELSE OG POSITIV RELASJON	23
2.7 TIDLIG INTERVENSJON	24
2.8 BARNET MÅ SES I ET STORT SYSTEM	24
3.0 METODE OG METODISKE OVERVEIELSER	25
3.1 DATAINNSAMLING	26
3.1.1 Forskningsetiske retningslinjer	26
3.1.2 Utvalg	27
3.1.3 Seleksjonsmetode	28
3.1.4 Personlig intervju	29
3.2 KVALITETSVURDERING	30
3.2.1 Reliabilitet	30
3.2.2 Validitet	32
3.2.3 Generaliserbarhet	33
4.0 RESULTATER	33
4.1 Helsesykepleiernes tidligere erfaring og kompetanse	34
4.1.1 Læreres tidligere erfaringer og kompetanse	34
4.1.2 Læreres tidligere erfaringer og kompetanse	34
4.2 Helsesykepleiernes erfaring ved bruk av «jeg vet» i forkant, underveis og i etterkant	35
4.2.1 Lærernes erfaringer ved bruk av «jeg vet» i forkant, underveis og i etterkant	37
4.3 Bidra til at elevene lærer og forstår egne rettigheter	37
4.3.1 Læreres opplevelse av at elevene blir mer bevisst sine rettigheter	38

4.4 Helseesykepleiernes generelle erfaring av læringsressursen «Jeg vet».....	39
4.4.1 Lærernes generelle erfaring.....	39
5.0 DRØFTING AV RESULTATER OG TEORI.....	40
5.1 SI I FRA TIL EN TRYGG VOKSEN	40
5.2 ELEVENES RETTIGHETER OG FOREBYGGENDE ARBEID.....	42
5.2.1 Oppdagelse av risikofaktorer i forbindelse med «Jeg vet»	43
5.3 ERFARINGER VED BRUK AV LÆRINGSRESSURSEN	44
6.0 AVSLUTTENDE REFLEKSJON OG FUNN	45
7.0 LITTERATURLISTE	47
7.1 VEDLEGG	51
7.1.1 Godkjenning fra NSD.....	51
7.1.2 Intervjuguide	52

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave og problemstilling

Temaet for denne masteroppgaven er valgt på bakgrunn av en økt interesse rundt hvordan man kan bruke digitale verktøy i forebyggingsarbeid når man arbeider med barn og unge. «Jeg vet» er et prosjekt som er utviklet i samråd med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Utdannings- og helsedirektoratet og Salaby. Manuset og filmene er utviklet av en ekspertgruppe bestående av fagpersoner med teoretisk og praktisk erfaring innenfor teamene i samarbeid med Salaby og kunstnere/tegnere knyttet til prosjektet. Ulike interesseorganisasjoner og kommuner ble invitert inn på et tidlig tidspunkt for å bidra med sine synspunkter om hva som burde være med i slik ressurs. Deretter ble det utviklet en læringsplattform som tar for seg ulike sensitive temaer ved hjelp av videosnutter, bilder, tekst og diskusjonsspørsmål. Det er tenkelig at en slik ressurs kan virke forebyggende og bidra til økt forståelse og bevissthet, i tillegg til at temaer som kan være vanskelig å prate med barn og unge om blir belyst på en måte som gjør det klart og tydelig hva som er greit og ikke greit. Temaene som blir vektlagt i ressursen er mobbing, vold og seksuelle overgrep. Hvert tema er aldersspesifisert og ressursen legger opp til at man skal lære barn og unge hvilke rettigheter de har for vern mot vold og overgrep, hvem man skal kontakte og hvor man kan oppsøke hjelp.

«Jeg vet» ble ferdigstilt i februar 2019 og i samråd med regionale kompetansemiljøer og fylkesmenn ble denne ressursen utgitt. Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) som har vært med på å lage læringsressursen «jeg vet», utdyper at ressursen skal være med på å gjøre det enklere for barnehager og skoler å gi ut opplysninger og øke kunnskapen rundt temaene. En av årsakene til at læringsressursen ble utviklet av Bufdir var for å få frem noe av regjeringens tiltaksplan (2014-2017) «En god barndom varer livet ut», og man ser derfor et behov for å ha en gratis og lett tilgjengelig læringsressurs som kan forebygge mobbing, vold og seksuelle overgrep mot barn og unge.

Ved å undersøke hvordan en slik ressurs kan brukes, og hvilke erfaringer helsesykepleiere og lærere har etter de har brukt «Jeg vet» i klasserommet, kan denne studien kanskje på sikt være med på å øke pedagogers forståelse rundt viktigheten av å ha god kunnskap om forebyggende arbeid. Det kan også være med på å få en økt forståelse for hvor viktig det er at pedagoger er bevisst på sin praksis i arbeid med barn. Dette er spesielt viktig når det gjelder å arbeide med temaer som ofte kan oppleves å være vanskelig å «gripe fatt i», temaer som f.eks. omhandler

mobbing, vold og seksuelle overgrep. Dette er temaer som det kan være vanskelig å kommunisere om da man kanskje ikke vet hvordan man kan å ha en åpen dialog med barn og unge rundt slike tabubelagte temaer.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen i denne studien er: *Helsesykepleiere og læreres erfaringer ved bruk av læringsressursen «jeg vet».*

Studiets problemstilling er utformet for å undersøke hvordan læringsressursen «jeg vet» blir tatt i bruk og hva som er viktige element når man skal snakke med barn og unge om temaer som omhandler mobbing, vold og seksuelle overgrep. Jeg ønsker også å få nærmere innblikk i hvordan ulike skoler samarbeider tverrfaglig, og om en digital læringsressurs kan gjøre det mer komfortabelt og tryggere for de ansatte å ta opp de ulike temaene.

Det blir tatt i bruk noen forskningsspørsmål som vil være med på å konkretisere og utdype innholdet i denne problemstillingen.

- Hvilken erfaring har dere fra tidligere arbeid med å jobbe voldsforebyggende, og opplever dere at deres kunnskap og kompetanse er tilstrekkelig når dere går inn på temaer som omhandler mobbing, vold og seksuelle overgrep?
- Hvordan blir læringsressursen «jeg vet» tatt i bruk på deres skole? Og hvordan arbeider dere med læringsressursen i forkant, underveis og i etterkant?
- På hvilken måte kan læringsressursen «jeg vet» bidra til at elevene lærer og forstår sine rettigheter og hva tenker dere kreves av dere som helsesykepleiere/pedagoger når dere arbeider med disse temaene?
- Er det noen spesielle temaer eller områder i læringsressursen dere opplever er mer eller mindre utfordrende? Og opplever dere at læringsressursen oppnår ønsket effekt hos elevene?

1.3 Studiets formål og struktur

I denne studien er formålet med forskningsprosjektet å få ett nærmere innblikk i hvordan helsesykepleiere og lærere har valgt å ta i bruk læringsressursen «Jeg vet». I tillegg vil jeg se på hva som ligger til grunn for at de har valgt å bruke «Jeg vet» ressursen, og hvilke erfaringer de har tilegnet seg.

I første del av studien vil jeg gå nærmere innpå det teoretiske grunnlaget. Jeg ønsker å finne ut hva læreplanverket sier at lærere er forpliktet til å gjøre for å skape et godt og trygt skolemiljø for elevene (Utdanningsdirektoratet, 2019). Jeg vil også presentere noen resultater av enkelte undersøkelser. Læringsressursen «jeg vet» er utviklet av Bufdir og Utdannings- og helsedirektoratet, og jeg vil se nærmere på hvordan læringsressursen er bygget opp.

For å få en bedre forståelse for hvorfor disse hovedtemaene er valgt ut vil jeg videre ta opp hvordan mobbing, vold og seksuelle overgrep kan påvirke barn og unge. Jeg vil først ta for meg hva som definerer mobbing og hvordan dette påvirker elevene. Ved å se på hvilke lover som har blitt utarbeidet på bakgrunn av ett stort samfunnsproblem hvor mobbing har stått sentralt vil jeg se nærmere på utviklingen av «mobbeloven» som ble publisert i 2017. Ifølge opplæringslova kapittel 9-A skal skolen legge til rette for at alle elever opplever en trygg og god skolehverdag. Dette blir spesifisert under kapittel §9 A-3 og §9 A-4. Ved å se på resultatet fra elevundersøkelsen gjort i skoleåret 2020/2021 ønsker jeg også å danne meg et bilde på om denne loven bidrar til økt fokus på forebygging og mobbing. Deretter vil jeg se nærmere på hva læringsressursen «Jeg vet» sier om mobbing, og hva læringsressursen mener elevene skal gjøre hvis de opplever å bli mobbet eller ser at andre blir utsatt for mobbing.

Forståelsen av hva vold mot barn og unge *er*, krever en nærmere forklaring. Per Isdal (2000) sin definisjon av vold knyttet opp til NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) sine rapporter, Vold og overgrep mot barn og unge som kom i 2007 og i 2015 blir nærmere utdypet. Videre vil jeg gå inn på temaet seksuelle overgrep. NOVA rapportene som kom i 2007 og 2015 inkluderer også barn og unge som er blitt utsatt for seksuelle overgrep sine opplevelser og traumer. For å få en forståelse av hvor mange barn og unge dette gjelder vil jeg gå nærmere innpå NOVA rapporten (Mossige og Stefansen red., 2015). I skolen kan elever som er utsatt for krenkende hendelser som mobbing, vold og seksuelle overgrep ofte bli sett på som de utfordrende elevene, og elever med atferdsproblemer. Det vil derfor være viktig å se på hvordan ulik atferd kan skape negative og

vanskelige situasjoner for elevene. For å forstå viktigheten av god klasseledelse og positive relasjoner ser jeg nærmere på hva en relasjon er og hvordan lærere kan oppnå positive relasjoner med sine elever. Bronfenbrenner har i sin utviklingsøkologiske modell kommet frem til at alle individ påvirkes av miljøet rundt dem. Bandura (1971) og Freud sier at barn påvirkes og tilpasser seg miljøet rundt dem (von Tetzchner, 2001).

I andre del av studiet vil jeg gjøre rede for valg av metode. På bakgrunn av at læringsressursen «jeg vet» er en digital ressurs som brukes i undervisning, og for å få frem erfaringer som er gjort ved bruk av læringsressursen, vil jeg begrunne valget for bruken av kvalitativ metode. I denne kvalitative metoden har jeg valgt å ta i bruk intervju og lydopptak for å få besvart forskningsspørsmålene på best mulig måte. Videre vil jeg gjøre rede for hvordan intervju objektene ble valgt, og hvordan intervjuene ble gjennomført via et semistrukturert intervju. For å få frem erfaringene til intervjuobjektene ble det brukt en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming. Dette er en tilnærming som legger vekt på at det er informantens egne erfaringer og tolkninger av læringsressursen som vektlegges (Kvale og Brinkmann, 2015). Jeg vil presentere hvordan prosessen rundt datainnsamlingen er foregått, og se på forskningsetiske retningslinjer.

I den tredje delen av studiet vil jeg gjøre rede for funn av resultater, og analyse av intervjuene som er gjennomført. Her vil jeg fremlegge det som kom frem under intervjuene for å belyse hvilke erfaringer helsesykepleiere og lærere har gjort seg ved bruk av læringsressursen. Videre i studiet vil jeg drøfte teorier og resultater av intervjuene.

1.4 Avgrensninger

På grunn av pandemisituasjonen ved covid-19 var det mange møter og samlinger med flere personer som ble avlyst. Det ble derfor utfordrende å få tak i informanter. Oppgaven er dermed begrenset til å undersøke de voksnes erfaringer, selv om det kunne vært interessant å undersøke barnas erfaringer. Jeg har valgt å gi en kort teoretisk innføring i relevansen for å arbeide med vold, mobbing og seksuelle overgrep i en forebyggende ressurs.

Det teoretiske grunnlaget vil ta for seg i ulik grad forekomst, hvilken atferd som er typisk for elever som er i stressende livssituasjoner over tid. Sammen med hvordan lærere kan legge til rette for å skape positive relasjoner, og hvordan slike relasjoner kan påvirke elevens utvikling og læring. I selve læringsressursen blir det ikke lagt mye fokus på hvorfor de skal arbeide

forebyggende. Jeg vil derfor gå nærmere inn på hvordan tidlig intervensjon kan ha en forebyggende effekt.

2.0 Teoretiskgrunnlag

I Norge har vi en overordnet del av læreplanen som gjelder for hele grunnopplæringen. «Trygge læringsmiljøer utvikles og opprettholdes av tydelig og omsorgsfulle voksne, i samarbeid med elevene» (Utdanningsdirektoratet, 2019). I skolen er lærerne forpliktet til å legge til rette for et godt og trygt skolemiljø. Et trygt skolemiljø innebærer å utelukke mulige krenkelser, og det skal settes inn tiltak som fremmer empati og samarbeid mellom elevene. Hvis en elev opplever og ikke ha det trygt og godt på skolen er det lærernes plikt til å gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak. Ifølge opplæringsloven kapittel 9A har alle skoler en aktivitetsplikt som innebærer å gripe inn hvis noen elever blir utsatt for mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2019; Opplæringslova, 2017, §9 A-4).

Skolen skal legge til rette for at elevene tilegner seg kunnskap og kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse. Denne kompetansen skal gi elevene kunnskap til å ta ansvarlige livsvalg og god livsmestring. De skal lære å håndtere ulike situasjoner som oppstår underveis i livet og skal bidra til at de tar valg basert på egne ønsker og rettigheter. De skal undervises i temaer som angår seksualitet, kjønn, verdivalg, mellommenneskelig relasjoner, å sette egne grenser samt. respektere andres grenser (utdanningsdirektoratet, 2019). Til tross for at dette er beskrevet av Utdanningsdirektoratet som en del av arbeidet, var erfaringen at noen lærere og skoler kviet seg for å undervise i disse temaene. Dette fordi temaene ofte handler om følelser og lærerne kan oppleve det utfordrende å snakke med elever om vonde opplevelser og følelser som oppstår.

Det å snakke om vold og overgrep blir sett på som et kulturelt tabubelagt tema, og ved å fortsette å ikke snakke om det opprettholde denne tabuen (Goldschmidt-Gjerløw, 2019). I tillegg var det mye informasjon som lå på flere ulike nettsteder og målet var å lage en samlet ressurs, slik at det vil være enkelt for de ansatte i skole og barnehage å bruke "Jeg vet" i undervisningen. Goldschmidt-Gjerløw (2019) mener også at det er lærernes plikt og etiske ansvar å ta opp og undervise i temaer som vold og overgrep. Ikke bare fordi overgrep blir nevnt i læreplanen, men også fordi FN barnekonvensjon henviser til at alle barn må kunne kjenne til sine rettigheter for å kunne beskyttes mot vold og overgrep (Barne- og familiedepartementet, 2003).

2.1 Utvikling av læringsressursen «Jeg vet»

«Jeg vet» er en læringsressurs som ble ferdigstilt i februar 2019 og er publisert av Salaby. Salaby er et digitalt læringsunivers for barnehage og barnetrinn, på deres nettside finnes flere ulike læringsressurser som man kan bruke i alle fag (Salaby, 2009). Læringsressursen «Jeg vet» ble i samråd med utdannings- og helsedirektoratet og Bufdir utviklet i den hensikt å gi barnehage- og skolesektoren en læringsressurs som belyser temaene vold, seksuelle overgrep og mobbing. Ressursen er bygget opp slik at en selv kan velge temaer ut ifra barnets alder og hvilke områder en ønsker å fordype seg innen. Formålet med ressursen er at man skal arbeide voldsforebyggende og ha fokus på livsmestring hos barn og unge, og hvordan økt forståelse og bevissthet kan føre til forebygging (jeg vet, 2018).

Bufdir som organiserte utviklingsprosessen og bidro i arbeidet med læringsressursen «jeg vet», utdyper at ressursen skal være med på å gjøre det enklere for barnehager og skoler å gi ut opplysninger og øke kunnskapen rundt temaene. En av årsakene til at læringsressursen ble utviklet av Bufdir var for å få frem noe av regjeringens tiltaksplan (2014-2017) «en god barndom varer livet ut» og man ser derfor et behov for å ha et gratis og en lett tilgjengelig læringsressurs som kan forebygge vold, omsorgssvikt og seksuelle overgrep mot barn og unge.

Forebyggende arbeid handler om å redusere en risiko. Den risikoen som er målet å redusere med «Jeg vet» er at barn og unge ikke snakker om krenkelser de blir utsatt for, og dermed ikke får den hjelpen de har bruk for og rett på. Samtidig som en ønsker å styrke elevenes ressurser og egenkompetanse først og fremst gjennom lærings- og helsefremmende tiltak (Ogden, 2018). Ved bruk av «Jeg vet» i forebyggende arbeid tar en i bruk en læringsressurs som legger vekt på elevenes rettigheter og klargjør tydelig hva som er lov og hva som ikke er lov. Både når det gjelder norsk lovverk, og når det gjelder hva voksne kan gjøre med barns kropper. Når en arbeider forebyggende i skolen oppnår en å treffe alle elever. Det er en stor fordel at man kan oppnå å arbeide forebyggende med psykisk og fysisk helsearbeid uten å kun ta for seg de som er mest risikoutsatt. For å oppnå et vellykket arbeid er det viktig at ressursen eller programmet man bruker er interaktivt og legger opp til aktiv deltakelse fra både barna og de voksne. Det vektlegges også at det er tidlig intervensjon. Arbeidet bør settes i gang så tidlig som mulig for å oppnå at elevene er bevisst på sine rettigheter når det gjelder å sette grenser som fremmer god psykisk og fysisk helse for dem selv. Med tidlig arbeid menes at det bør starte i barnehagen. En annen effekt av å starte tidlig er og ha mulighet til eventuelt å

avdekke vold, omsorgssvikt og seksuelle overgrep mot barn eller skoleeleven så tidlig som mulig slik at en kan tilby hjelp ved å sette inn tiltak. Ved forebyggende tiltak er det viktig å jobbe kontinuerlig med forebygging slik at en oppnår ønsket effekt, og for å minne elevene på hele tiden hvilke rettigheter de har. De må hele tiden være klar over hva som er viktig å gjøre dersom de opplever krenkende og vonde hendelser (Ogden, 2018). For at «Jeg vet» skal fungere, så er det også viktig at læringsressursen faktisk brukes og følges opp videre med tiltak.

2.1.1 Implementering av læringsressursen «Jeg vet»

Læringsressursen er en gratis ressurs utarbeidet av fagpersoner. For å ta i bruk en slik læringsressurs kreves en implementering i barnehage og skole. Regjerings tiltaksplan (2014-2017) legger føringer for hva skolens læreplan skal inneholde, og det er derfor utviklet en læringsressurs som skal være lett tilgjengelig og gratis for skolene. Når en ønsker å iverksette noe nytt i skolen starter man en innovasjonsprosess. Denne prosessen handler i hovedsak om et ønske om å endre noe, en ønsker å overføre kunnskap til praksis. Læringsressursen er bygget opp slik at en skal lære elevene hva mobbing, vold og seksuelle overgrep er. I innovasjonsprosessen må en da se på hva som er nyttig for elevene og materiellet skal inneholde ny informasjon som er mulig for elevene å forstå. Når en setter i gang med en slik endringsprosess vil det også utfordre lærerens praksis og man må ta høyde for at endringsprosesser kommer med ulike barrierer som man må legge til rette for. Når en velger å ta i bruk læringsressursen «Jeg vet» settes implementeringen i gang. Det vil være en viktig faktor at partene som inngår i endringsprosessen er informert, har god kunnskap til intervensjonen og er engasjert for å oppnå en kvalitetsutvikling (Roland og Westgård, 2015).

Det finnes ulik forskning som underbygger viktigheten av å ha forståelse for hvordan man går frem når en igangsetter en implementeringsprosess. For å få en bred forståelse på hva de ulike fasene innebærer vil jeg se nærmere på tre ulike faser. Initieringsfasen er det første steget når en foretar seg en endring. En prosess som oppstår når en har ett klart ønske om hva en ønsker å endre. Innenfor denne fasen er det også viktig å få med seg kollegaer for å sammen utvikle kompetanse og eventuelle rutiner som er nødvendig for å gjennomføre endringen. I implementeringsfasen iverksetter man endringen og tar i bruk læringsressursen «Jeg vet». I forskningsspørsmålene blir det stilt spørsmål om hvordan de arbeider med ressursen i forkant, underveis og i etterkant av undervisningen. Dette inngår i implementeringsfasen, og man vil få de ulike informantenes erfaringer og hvordan de opplevde bruken av læringsressursen. Den

siste fasen er institusjonaliseringsfasen. Denne fasen tar for seg arbeidet i etterkant av gjennomførelsen. I en slik fase skal man se på hvilke rutiner som er innført, fungerer det forebyggende arbeidet og om de ulike partene den kompetansen som trengs for å fortsette å undervise voldsforebyggende (Roland og Westgård, 2015)

For å oppnå en vellykket implementering er det noen faktorer som er viktig, spesielt med hensyn til hva en ønsker å implementere. Ertesvåg og Roland (2013) skiller mellom to typer ledelse. Transformasjonsledelse en type ledelse hvor man ønsker å motivere sine kollegaer ved å skape en felles visjon. De ansatte blir fulgt opp ved individuell støtte og faglig stimulering. Transaksjonsledelse handler i hovedsak om å få gjennomført noe effektivt. En ønsker å bruke kollegaers interesse ovenfor fagfeltet og ønsker å oppnå en drivkraft gjennom motivasjon (Ertesvåg og Roland, 2013).

2.2 Mobbing i skolen

Mobbing har over lengre tid vært en stor utfordring i skolen, og det er flere forskere som har utformet definisjoner for mobbing. Det har tidligere blitt definert som «en gruppe elever utfører mobbing mot en enkelt elev». Dette er i nyere tid blitt endret og en ser at elever alene kan være mobbere. Den felles definisjonen for mobbing er «utførelse av negative, uvennlige eller aggressive handlinger mot andre» (Roland, 2007; Olewus 1993, Smith 2005). Grunnen til at man går vekk i fra at det er en gruppehandling er fordi det ofte viser seg at det kun er en person som utøver handlingen. Et annet viktig element når det gjelder å definere mobbing er at handlingene som utøves går over en tidsperiode, ikke bare en enkelt hendelse (Roland, 2007). Norge var det første landet som utførte en aksjon mot mobbing, definisjonen som ble tatt i bruk under aksjonen var som følgende:

«Det er mobbing/plaging når ett eller flere individer, gjentatte ganger og over tid, blir utsatt for negative handlinger fra ett eller flere andre individer (Olewus og Roland, 1983, s. 3)».

Et viktig poeng når en definerer mobbing er å legge ved at det er et asymmetrisk maktforhold mellom mobber og offer. Roland (2007) legger vekt på at denne ubalansen i maktforholdet er et viktig element for å forstå mobbingen. Det finnes ulike former for mobbing, og ofte blir mobbing knyttet opp til aggresjon. Grunnen til at det knyttes opp til aggresjon er at mobbing ofte består av en form for sinne eller fiendtlighet som utføres med vilje mot et annet menneske, både direkte og indirekte. Intensjonen med handlingen er ofte å krenke, skade,

eller true ett annet menneske. En kan ha et ønske om å ødelegge offerets sosiale relasjoner som vil være med på å bryte ned offerets selvtillit og/eller vennskap (Roland og Idsøe, 2001). «Mobbing kan få alvorlige, negative konsekvenser for elevenes psykiske og somatiske helse, skoleprestasjoner, skolefravær og sosialt samspill med andre» (Utdanningsdirektoratet, 2019). Elever som blir utsatt for mobbing kan oppleve negative ettervirkninger som vil påvirke livskvaliteten i lang tid etter at mobbingen har tatt slutt. Det vil derfor være viktig å gjøre barn og unge bevisst på hva mobbing er, og hvilke skader slike handlinger kan føre til. Et viktig tiltak som kan være nyttig supplert med forebygging er resosialisering. Resosialisering handler om å lære barnet at noe kan gjøres på en annen måte for å oppnå nye positive relasjoner bestående av tillit og tilhørighet (Fandrem, 2019).

I 2017 ble «mobbeloven» tatt inn i lovverket. Opplæringsloven kapittel 9-A som også blir kalt «mobbeloven» pålegger skolen en aktivitetsplikt. Formålet med aktivitetsplikten er å styrke elevenes skolemiljø, og sikre seg at skolene jobber for å få slutt på mobbingen. Det poengteres også i lovverket at foreldre har rett til innsyn i skolens plan for å kunne se hvordan skolen arbeider med enkelte mobbesaker (Opplæringslova, 2017, §9-A). Bakgrunnen for den nye loven er at mobbing er og har vært et alvorlig samfunnsproblem. Ved gjennomføring av elevundersøkelser har det vist seg at antallet elever som opplever å bli mobbet har holdt seg høyt over en viss tid (Deloitte, 2019). Dette på tross av at ulike tiltak og aksjoner som f.eks. «RESPEKT» har blitt gjennomført.

«RESPEKT» er ett program som ble utviklet for å forebygge og redusere problematferd. Dette programmet skulle føre til et trygt psykososialt og akademisk læringsmiljø for elevene (Stormark, Mørch og Martinussen, 2021). Kapittel 9A skal, på grunn av et stabilt høyt antall elever som sier de blir utsatt for mobbing, sikre at disse elevene blir tatt på alvor. Det skal også sikre at det blir satt i gang tiltak og det blir forventet at skolene skal kunne vise til rask og effektiv handling når det først blir meldt ifra om mobbing. Det er blitt lovfestet at *«skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering (nulltoleranse mot krenkelser jf. §9 A-3)»* og *«at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen (Aktivitetsplikten jf. § 9 A-4)»*.

Ut ifra evalueringen til Deloitte (2019) som ble gjennomført på vegne av Utdanningsdirektoratet kommer det frem at lovendringen har bidratt til å synliggjøre og sikre elevenes psykososiale miljø i skolen, samt. at skoleledelsen har vært nødt til å utarbeide en

plan som har gjort det enklere, raskere og tryggere når en arbeider med ulike mobbesaker som oppstår. I oppsummeringen blir det drøftet om elevens subjektive opplevelse og foreldrenes oppfatning bør være den dominerende (Deloitte, 2019).

Ut ifra elevundersøkelsen som ble gjennomført for videregående opplæring 2020/21 kommer det tydelig frem at antall elever som opplever mobbing er synkende. Hovedfunnene fra undersøkelsen viser at det er færre elever som opplever mobbing både fysisk på skolen, men også digitalt. Erling Roland, professor ved Universitetet i Stavanger stiller seg positiv til denne endringen og legger vekt på at det som er blitt gjort de siste årene viser en tydelig progresjon i positiv retning (Waksvik, 2021).

2.2.1 Læringsressursen «Jeg vet» om mobbing

«Jeg vet» er delt inn etter alderstrinn. Ett trinn for barnehage og flere trinn for skole. Når det gjelder 1.- 4. trinn beskriver læringsressursen «Jeg vet» at mobbing handler om at mennesker utsetter deg for flere handlinger som gjør at du blir lei deg. Menneskene ønsker ikke å bli venner med deg etterpå. I følge «Jeg vet» handler mobbing om å plage andre, si stygge ting, samtidig som det kan inneholde å slå, sparke og true. I tillegg til at det kan være å utestenge, ignorere og/eller å baksnakke andre. Det trekkes også frem hvilke følelser og konsekvenser som kan oppstå hos barn og unge som blir utsatt for mobbing. At de som blir utsatt for mobbing kan bli veldig lei seg, sinte, trekke seg helt unna og bli stille. Mobbingen kan føre til at noen får veldig vondt i magen og hodet, og at de slutter å spise og synes det er vanskelig å sove. Det nevnes også at mobbeoffer kan oppleve at det blir vanskelig å konsentrere seg.

For å forebygge at mobbing skjer legger læringsressursen vekt på at ingen skal bli mobbet, og at hvis skoleelever og/eller barn ser at noen blir mobbet skal de si ifra om det. Læreren har fått opplæring på forhånd i at det skal gjøres slik som dette; «*Spør DU først fordi det viser at du både bryr deg og er til å stole på. Da er det lettere for den som har det vanskelig å fortelle*» (jeg vet, 2018). Samtidig sier læringsressursen at de skal ta kontakt med en voksen og at det handler om å bry seg. Det refereres også til lovverket under dette temaet slik at elevene kan bli kjent med Opplæringslovens kapittel 9A og rettighetene knyttet til dette kapittelet.

Innenfor kategorien «Hva er mobbing?» er læringsressursen delt inn i tre deler. Den første legger til rette for at de som bruker den skal se på ulike bilder og diskutere hva de ser på disse

bildene. Del nummer to handler om hva mobbing generelt er. Etter at de har gått gjennom hva mobbing er finnes det ulike filmsnutter de kan se for etterpå å diskutere de ulike scenarioene. Og til slutt er det lagt ved et arbeidsark hvor det er ønskelig at elevene selv skal beskrive hvorfor mobbing ikke er en grei aktivitet å utføre mot andre, og lage en tegning hvor de endrer en situasjon som de har sett i læringsressursen. Elevene skal deretter endre situasjonen slik at personen får det bedre (jeg vet, 2018). Det legges vekt på at elevene har rett på hjelp for å få slutt på mobbingen. De skal lære at det er viktig å si ifra til en trygg voksen dersom det foregår mobbing.

2.3 Vold

For å kunne forstå hvordan vi kan arbeide voldsforebyggende vil jeg først gå nærmere inn på ulike definisjoner av vold. Ifølge Per Isdal (2000) er vold relasjonelle handlinger som oppstår mellom mennesker der hovedessensen er å oppnå et maktforhold ovenfor den andre personen. Denne definisjonen virker oppklarende for hvordan vi videre kan forstå de ulike kategoriene som Isdal (2000) deler volden inn i. Ved å se på vold som et ønske om å oppnå makt så handler det ikke lenger kun om den fysiske volden, men også om den materielle, latente, psykiske og seksuelle volden. For å forstå hvordan en voldshandling kan defineres ved at det er et ønske om makt kan vi se på vold som kommunikasjon. Avsenderen er den som utøver vold mot mottakeren der budskapet er selve volden som blir utført. Formålet med denne studien handler om hvilke erfaringer helsesykepleiere og lærere har i arbeidet med «Jeg vet». Læringsressursen har en del som omhandler voldsforebygging. Fokuset er derfor rettet mot hva barnet opplever som vold. Det er fokus på når er det vold utøves slik at hverdagen og de ulike relasjonene som i utgangspunktet skal være trygge oppleves som utrygge, og dette igjen påvirker barnets utvikling. Når og hvordan vi definerer vold vil være ulikt fra person til person. Det er avsender eller mottaker som står for den subjektive definisjonen av ulike hendelser. I noen tilfeller kan avsender være bevisst over egen handling. Men personen kan også være for sterkt dreven mot og oppnå makt slik at dens definisjon på vold ikke vil være tilstrekkelig (Isdal, 2000).

Voldsbegrepet kan deles inn i fem ulike kategorier ifølge Isdal (2000, s.35). Den materielle volden, latent vold, fysisk vold, psykisk vold, og seksuell vold. Den materielle volden omhandler å gjøre skade på materielle gjenstander. En slik type vold blir ofte utøvd i den hensikt å skremme, krenke eller i form av maktutøvelse. Det kan også handle om å få andre til å gjøre noe mot sin vilje. Slik vold utøves for å oppnå å skremme motparten ved å utøve

materiell vold fremfor å fysisk skade motparten. Et viktig poeng som Isdal (2000) trekker frem er at denne type vold også er vold. Den skal ikke marginaliseres fordi materiell vold ofte blir utført i form av en eksplosiv aggresjon som kan påvirke barnets trygghet og kan oppleves som traumatiske hendelser (Isdal, 2000). I et hjem der materiell vold er en gjenganger kan den eksplosive aggresjonen oppleves som utrygg og uforutsigbar da barnet aldri vet når det smeller eller i hvilken grad. Ofte henger de ulike formene for vold sammen, der materiell vold kan være forløperen for fysisk vold.

Fysisk vold strekker seg over et stort spekter av ulike handlinger. En klar definisjon er at den fysiske volden er handlinger der man utøver fysisk makt. Det blir påført smerter, skader og frykt som kan påvirke et annet menneske til å endre sin atferd.

I 2007 utga NOVA en rapport der de gjennomførte en undersøkelse kalt «UngVold 2007», i undersøkelsen deltok avgangselever i videregående skole. NOVA gjennomførte en ny undersøkelse i 2015 «UngVold 2015», av samme hensikt. Hensikten med disse to undersøkelsene var å få en oversikt over forekomst av vold og overgrep mot barn og unge, i tillegg til å se hvordan utviklingen former seg over tid. Noen av hovedfunnene i undersøkelsene er at de tydelig kan se en sammenheng mellom levekår og utsatthet for grov vold. Det er spesielt unge som kommer fra en lavere sosioøkonomisk bakgrunn, og unge der foreldre har et alkoholproblem som er i større risiko for å bli utsatt for grov vold. I tillegg økes også risikoen for å bli utsatt for grov vold dersom foreldrene utøver vold mot hverandre. Dette gjelder både fra personen som utøver vold mot den andre voksne, men også fra den voksne som er «offer» for partnervold. Når det gjelder mild vold er dette mer tilfeldig fordelt, og det er vanskelig å se noen spesifikk sammenheng mellom de unge som blir utsatt. I undersøkelsene skilles det mellom mild og grov vold. Mild vold handler oftest om handlinger som lugging, dytting mens grov vold defineres ved handlinger som å slå hardt ved bruk av knyttneve eller gjenstander (Mossige og Stefansen red., 2015).

I denne studien skilles det ikke mellom mild eller grov vold, men hvilken type vold som utføres. I denne studien vektlegges hva er vold, og i hvilke ulike former kan vold utarte seg. For å få en bredere forståelse for hvor mange barn og unge som blir utsatt for vold er undersøkelsene som er gjort av NOVA gode utgangspunkt. Undersøkelsene viser at det er en stor nedgang fra 2007 og til 2015 på hvor mange som sier at de har blitt utsatt for vold av noen i familien. 44% sier at de har blitt utsatt for vold da de var under 11 år, og at jo yngre

man var første gang man ble utsatt for vold, jo hyppigere var voldshendelsene. Et viktig element da denne studien handler om hvilke erfaringer helsesykepleiere og lærere opplever å arbeide voldsforebyggende hos barn og unge i 1. – 4. trinn.

Tabell 3.4 Sammenheng mellom alder ved første voldshendelse og antall voldshendelser. Prosent.

	Under 5 år	6–10 år	11–13 år	14 år eller eldre	Total
Ja, en gang	27	52	64	78	59
2–4 ganger	33	25	29	21	26
Minst 5 ganger	39	22	7	1	15
Total	99	99	100	100	100
(n=)	48	126	96	94	364

$p < 0,001$

(Mossige og Stefansen, 2016. s.39)

2.3.1 Læringsressursen «Jeg vet» om vold

Innenfor kategorien «Hva er vold?» i bolken for 1.- 4. klasse er det videre delt inn i fire ulike kategorier. Den første handler generelt om hva er vold, den andre delen er lagt opp ved spørsmål rundt hva vold handler om, hvilke følelser og skal være med på å få elevene i dialog rundt temaet. I den tredje delen av kategorien er det ønskelig at elevene skal se små filmsnutter og diskutere hva som skjer i de ulike situasjonene. Avslutningsvis er det lagt opp til at elevene skal svare på «ja eller nei»- spørsmål.

I læringsressursen beskrives vold ved at det handler om noe vondt noen andre gjør mot andre. Det innebærer å slå, sparke, bite, ta kvelertak, klore, lugge, dytte eller å holde noen fast. De trekker også frem at vold ikke bare trenger å være fysisk, men at det også kan være noe noen sier som resulterer i at noen får det vondt inne i seg. Læringsressursen skiller mellom fysisk og psykisk vold. Der de også beskriver at barn som blir eksponert for å se voksne utsette andre voksne for vold også er en form for psykisk vold. Fordi en får vondt inni seg av at noen andre får fysisk vondt. Læringsressursen beskriver materiell vold ved at noen kaster eller knuser ting som utsetter andre for redsel.

Følelser som blir beskrevet når barn blir utsatt for vold er tristhet, lei seg, redd eller sinne. Dette kan resultere i somatiske plager som vondt i magen, hodet, vanskelig å spise og sove. De nevner også at det kan være vanskelig å konsentrere seg i skoletimene. Læringsressursen

trekker også frem at barn og unge som opplever vold kan bli redde for at andre skal få vite hva som skjer eller at de ikke blir trodd hvis de forteller, og derfor kan de oppleve en ensomhetsfølelse. «*Det er veldig viktig å huske at når barn opplever vold, er det aldri barna sin feil*» (Jeg vet, 2018). For å få frem viktigheten av at barn må fortelle når barnet selv eller noen andre opplever vold blir det lagt vekt på at det aldri er barnet sin egen feil, og at det er viktig å fortelle det til en trygg voksen (Jeg vet, 2018).

2.4 Seksuelle overgrep

Det store medisinske leksikon definerer seksuelle overgrep basert på det strafferettslige systemet. Seksuelle overgrep deles inn i tre hovedkategorier; seksuell atferd, seksuell handling og seksuell omgang. Seksuell atferd hos en person innebærer blotting, masturbasjon og/eller å vise frem bilder og filmer som er pornografiske. Seksuell handling er når personen fysisk berører den utsatte på kjønnsorganet eller bevisst tar seksuelt på en annen person. Seksuell omgang omfatter samleie, kontakt mellom munn og kjønnsorgan, masturbering av den som blir utsatt og er også det begrepet som blir brukt hvis personen tvinger et barn til å se på masturbasjon (sml, 2020).

I Norge er den seksuelle lavalderen 16 år, og all seksuell kontakt med barn under 16 år er derfor straffbart. Overgriperen utnytter ofte tilliten sin for å oppnå seksuell kontakt med barn. Barns uvitenhet og modning blir misbrukt for å tilfredsstille egne behov. I det store medisinske leksikon trekkes «*grooming*» frem som et relativt nytt begrep. Dette handler om at overgriperen bruker gaver, positiv oppmerksomhet og andre bestikkelser for å oppnå tillit og trygghet hos barn. Deretter utnyttes denne tilliten for egen seksuell tilfredsstillelse (sml, 2020).

I NOVA rapporten «UngVold 2007» og UngVold 2015» kommer det frem at barn og unge som kommer fra familier med dårlig råd, og der det er foreldre som ruser seg, øker også risikoen for å bli utsatt for grov seksuell vold. Fra undersøkelsen som ble gjort i 2007 og til 2015 er det en liten nedgang, der det i 2007 var 27% som meldte at de ble utsatt for seksuelle krenkelser, til 2015 oppga 23% at de var utsatt for seksuelle krenkelser. I NOVA rapporten defineres seksuell vold ved at de handlingene som ble begått innebærer uønsket beføling, grove seksuelle krenkelser og det ble stilt spørsmål om spesifikke seksuelle krenkelser (Mossige og Stefansen, 2016, s. 75). Det kommer frem i oppsummeringen at den mest vanlige formen for seksuell krenkelse er uønsket beføling på barnets kropp.

2.4.1 Læringsressursen «jeg vet» om seksuelle overgrep

Også her er læringsressursen delt inn temaet «Hva er seksuelle overgrep?» og så videre inn i ulike undervisningsbolker. For å forklare hva ulike seksuelle overgrep er, så er det blitt laget en film hvor det forklares hva seksuelle overgrep er. I filmen sies det at voksne vet hva Norges lover sier om seksuelle overgrep, og at de vet at det de gjør mot barn er galt. Filmen inneholder små scenario som beskriver hva som er et typisk overgrep. Ett eksempel er Fie, en liten jente som tilbringer en del tid sammen med sin onkel. Etter flere besøk av onkelen trekker han ned buksa og ønsker at Fie skal gre hårene på tissen. Neste gang de tilbringer tid sammen ønsker han at Fie tar på tissen hans. Videre følger filmen opp med at det onkelen til Fie gjør er galt og at hvis noen barn blir utsatt for lignede hendelser må de gi beskjed til en trygg voksen. Temaet er delt inn i 8 ulike bolker. Det blir lagt til rette for at elevene skal snakke sammen, se to ulike filmer, spørsmål bestående av ulike ja eller nei påstander og til slutt ett arbeidsark der elevene selv skal tegne hva som gjør dem glad og hva som gjør dem trist.

Læringsressursen definerer seksuelle overgrep ved at voksne gjør ulovlige ting mot kroppen til et barn. Eksempler som kommer frem i læringsressursen er at voksne tar på tissen uten at det er medisinske eller hygieniske årsaker til det. Hvis en voksen suger, slikker, stapper ting inn i tissen, rumpa eller munnen til ett barn eller at voksne stikker sitt eget kjønnsorgan i tissen eller rumpa til ett barn. Det nevnes også i læringsressursen at barn ikke har lov til å true eller tvinge andre barn til å gjøre det samme, men at barn har lov til å se på og ta på tissene til hverandre hvis begge vil det selv og er rundt samme alder.

Det oppfordres til å si ifra til en trygg voksen om man opplever seksuelle overgrep. Ifølge læringsressursen «Jeg vet» kan en trygg voksen være lærer, helsesøster, mamma, pappa, tante, onkel, bestemor eller andre familiemedlemmer. Det kan også være en nabo, eller venner av familien. Det nevnes også at hvis den voksne du forteller til ikke hører etter på det du forteller, skal du fortelle det til en annen voksen (Jeg vet, 2018).

2.5 Atferdsproblemer

I 2005 ble det gjennomført et prosjekt som handlet om «de utfordrende barna (DUB)», som i all hovedsak skulle se på hvordan man kan utvikle gode lærings- og oppvekstmiljøer i opplæringssektoren. Hovedfokuset var på barn med atferdsproblemer, og på bakgrunn av hvordan pedagoger kan arbeide for å avdekke og forebygge trekkes viktigheten av «tidlig

intervensjon og systemrettet arbeid for et godt læringsmiljø» frem som et viktig element i oppvekstmiljøet til barn (*Fandrem og Fuglestad red. 2013*). For å forstå viktigheten av kunnskap hos de som arbeider med barn og hvordan man kan forstå barn som er i utfordrende miljø, må en se nærmere på hva som kommer frem i DUB-prosjektet.

Tidligere forskning har vist at det er stor grunn til å tro at barn og unge som blir utsatt for mobbing, vold og seksuelle overgrep er utsatt for en stor fysisk og/eller psykisk påkjenning. Fordi slike negative hendelser er stressende for barn kan det vise seg gjennom atferdsproblemer. Hos barn som lever i et klima med et høyt stressnivå over tid kan man se at det tydelig påvirker barnets utvikling i en negativ retning. Det viser seg ofte gjennom negativ atferd, emosjonelle utfordringer og kan føre til psykiske vansker (*NSCDC, 2010*).

Å definere atferdsproblemer viser seg å være veldig vanskelig. Atferden kan vise seg gjennom at eleven trekker seg inn i seg selv, dette kalles innadvendt atferd eller så kan det vise seg i en utagerende form for atferd (*Fandrem og Fuglestad red. 2013*). I et læringsmiljø er det ulikt hvilken atferd som aksepteres og det vil også derfor være vanskelig å definere hva som blir et atferdsproblem. Lærings- og undervisningshemmende atferd, norm- og regelbrytende atferd og alvorlige atferdsproblemer kan vise seg hos elever med utfordringer, og kan utarte seg på ulikt vis hos elever som opplever krenkende hendelser som mobbing, vold og seksuelle overgrep (*Ogden, 2019*). Dette betyr at noen av de barna som har opplevd vold, mobbing eller seksuelt misbruk kan signalisere dette i form av atferdsvansker, som f.eks. ved å være urolig i skoletimene. Lærings- og undervisningshemmende atferd defineres ved at eleven viser uro, bråker og avbryter som gjensidig forsterkende atferd (*Sørli, 2000; Ogden, 1998*). En slik type atferd påvirker læringsmiljøet for alle de andre som også er i klasserommet.

Norm- og regelbrytende atferd defineres ved at eleven utfører handlinger som bryter med skolens forventninger til elevrollen, og bryter med grunnleggende verdier og normer. Denne form for atferd kan også være læringshemmende for klassen og påvirker elevens læring og utvikling. Den tredje definisjonen handler om alvorlige atferdsproblemer. En atferd som viser seg gjennom vedvarende fiendtlige og gjentatt fysisk aggressiv atferd. En slik atferd endrer seg ofte ikke av konsekvenser og viser seg lik over tid (*Ogden 2019*). Dersom elever viser atferdsvansker kan det på dette grunnlaget være lurt å være observant på at atferdsvansker kan være utrykk for at barn ikke har det best mulig i oppvekstmiljøet sitt. Det kan f.eks. være en måte å reagere på hvis barnet har blitt utsatt for mobbing, vold eller seksuelt misbruk.

Atferdsvansker, som f.eks. uro eller at de ikke følger normer og regler kan da være et resultat av at de har blitt utsatt for krenkende hendelser.

2.6 Klasseledelse og positiv relasjon

I læringsressursen «Jeg vet» blir barn oppfordret til å ta kontakt med en trygg voksen. Lærer-elev relasjon er ikke alltid en tilknytningsrelasjon. En tilknytningsrelasjon blir ofte definert der relasjonen skal ha en dyp form for emosjonelle bånd over en viss periode. Ofte er dette relasjoner en har til sine nærmeste omsorgspersoner. I en lærer-elev-relasjon kan en imidlertid oppnå en positiv relasjon (Drugli, 2012). På bakgrunn av at en lærer-elev vil være en asymmetrisk relasjon, er det læreren sin oppgave å legge til rette for utvikling av en positiv relasjon. Det vil derfor være nødvendig at læreren er bevisst sin betydning som relasjonsbygger, og at de kan påvirke elevenes trivsel, læring og utvikling (Utdanningsdirektoratet, 2019). Læreren er i posisjon til å oppnå en relasjon som kan være med på å påvirke til at læreren kan være den signifikante andre, eller oppnå et klasseromsklima som kan oppleves trygt for eleven. Denne signifikante andre for eleven kan også være en onkel, tante, nabo etc. Ifølge en undersøkelse gjennomført av Howes og Ritchie (1999) fant de at der det er en trygg relasjon til læreren viste elevene at de likte læreren. De opplevde at elevene oppsøkte lærerens oppmerksomhet ved å gi klemmer, spørre om hjelp og dele sine meninger og erfaringer. Bowlby (1969 og 1988) har gjennom tilknytningsteorien vektlagt barnets grunnleggende behov for å oppnå en tilknytning til dets omsorgspersoner. Denne signifikante andre for eleven kan også være en onkel, tante, nabo etc. Ved å se på tilknytningsteorien til Bowlby og Ainsworth (1973) ønsker jeg å gå nærmere inn på lærerens indre arbeidsmodell for å se på hvordan den kan påvirke lærerens evne til å oppnå en positiv relasjon til eleven. Jeg vil videre i studien gå nærmere inn på hvordan de arbeider med læringsressursen «Jeg vet».

I følge Bowlby og Ainsworth (1973) handler tilknytning i stor grad om et sterkt emosjonelt bånd. Og fra fødselen av er et spedbarn avhengig av sine omsorgspersoner. Man kan derfor se at hos barn som opplever relasjonsproblemer handler dette om tidlig negativ tilknytning til en eller flere omsorgspersoner. Det vil derfor være viktig at skolen legger til rette for å oppnå trygge og nære relasjoner. Tilknytningsatferden hos barnet vil påvirkes når det føler seg redd, utrygg eller at det står ovenfor en fare. For å oppnå at barnet skal oppleve at faren det står ovenfor er trygt nok til å utforskes er det viktig at det er en omsorgsperson i nærheten som oppleves som en trygg base. Tilknytningspersonen vil dermed oppleves som en trygghet der

barnet kan utforske sine omgivelser. Elever som opplever en trygg relasjon til sin lærer vil derfor være bedre rustet til å lære og utvikle seg innenfor skolen sitt miljø, det vil være med på å gi motivasjon og energi samtidig som det dannes et godt grunnlag for elevens sosialisering (Bowlby, 1989).

2.7 Tidlig intervensjon

«Styrking av barns kompetanse om mobbing, vold og overgrep er et solid og relevant bidrag inn i arbeidet med å skape et trygt barnehage- og skolemiljø og sikre inkludering av barn og unge» (Jeg vet, 2018). Elever som viser atferdsproblemer er ofte barn som av ulike årsaker forsøker å stå i vanskelige livssituasjoner, som f.eks. å bli utsatt for mobbing, vold og overgrep. Hvis en klarer å forebygge i tidlig alder kan man kanskje klare å fange opp elever som av ulike årsaker er risikoutsatte barn (Ogden, 2018). «Jeg vet» legger vekt på at en ønsker å gi barn og unge kompetanse og kunnskap om mobbing, vold og overgrep for å øke sjansen til at det ikke skjer gjentatte ganger, og for at elevene selv ikke skal utsette andre for dette. De mener også at det handler om å investere i barndommen fordi det er noe som kan gi barn og unge bedre utgangspunkt til egen livsmestring (Jeg vet, 2018).

2.8 Barnet må ses i et stort system

Bronfenbrenner (1979) mener at barnet må ses i et stort system for at vi skal klare å forstå hvordan de ulike systemene henger sammen og påvirker barnet. Et hvert individ vil utvikle seg i samspill med miljøet rundt seg. I følge Bronfenbrenner kan man ved hjelp av ulike system se hvordan hvert system påvirker barnets utvikling, og hvordan barnet selv lærer å regulere atferd og følelser. Mikrosystemet defineres som det systemet som står barnet nærmest. Miljøet som barnet er i direkte kontakt med som f.eks. hjemmemiljøet er bestående av den nærmeste familien, nabolag, skole etc. Dette er det miljøet som barnet utsettes for daglig, og det er her vi også kan si at barnet er mest risikoutsatt. Hvis barnet blir utsatt for negative hendelser innenfor sitt mikrosystem vil det påvirke utviklingen til barnet i en negativ forstand.

Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell tar også for seg flere systemer som meso-, ekso- og makrosystemet (Bronfenbrenner, 1979). Hvert system tar for seg miljøet rundt individet og hvordan miljøet rundt kan påvirke barnet. Bandura (1971) vektlegger også at barn er så pass tilpasningsdyktige at de vil endre sin atferd og sine reaksjoner ut ifra hva som

er forventet av dem. Bandura mener også at hvert barn vil oppfatte og tolke sine omgivelser ut ifra seg selv og hvilke reaksjoner de får fra omgivelsene sine. Hvordan miljøet påvirker hvert barn avhenger av hvordan barna selv oppfatter de ulike egenskapene ved miljøet (Bandura, 1971). Når det gjelder miljøet barnet befinner seg i så sier også Freud at barn tilpasser seg ut ifra bestemte erfaringer, dette for å kunne redusere en angst som kan oppstå ved påkjenning av indre psykiske konflikter (von Tetzchner, 2001).

Hvis et barn blir utsatt for krenkede atferd som mobbing, vold og/eller seksuelle overgrep i sitt mikrosystem vil barnet på bakgrunn av Banduras og Freuds teori handle etter erfaringer og tilpasse seg det miljøet de befinner seg i. Dersom de utsettes for krenkelser av voksne kan barna oppleve at det vil være vanskelig å stole på andre voksne, og det vil da bli spesielt viktig for lærerne å etablere en god relasjon med dem. Grunnen til at dette er viktig er for å få barnet til å føle seg trygg, og en skaper en arena hvor barnet ønsker å fortelle hva som skjer i hverdagen. Dette vil være ekstra viktig dersom barnet har erfart krenkelser. I følge Bronfenbrenner (1979) må barn føle seg trygge på alle nivåene i den utviklingsøkologiske modellen. Dette innebærer at det er god kommunikasjon mellom de ulike arenaene som barnet befinner seg i (Bronfenbrenner, 1979). Hvis de voksne kommuniserer godt og utveksler informasjon om barnet på de ulike nivåene kan det bli enklere å identifisere barnas behov. Når det gjelder seksuelle overgrep så skjer ofte dette i det skjulte og da krever det ekstra trygghet til voksenpersoner i utviklingsmiljøet for å kunne fortelle om dette.

3.0 Metode og metodiske overveielser

Innenfor samfunnsvitenskapelig metodelitteratur skiller man mellom kvantitativ og kvalitativ metode. Kvalitativ metode har over lengre tid blitt kritisert for sin fremgangsmåte. Det er blitt stilt spørsmål rundt metodiske og etiske utfordringer som kan oppstå når en tar i bruk en forskningsmetode som innebærer nær kontakt mellom informant og forsker. På grunn av kritikken og ulike utfordringer man kan møte på blir det ekstra viktig å tydeliggjøre hele forskningsprosessen (Kleven og Hjordemaal, 2018).

I denne studien ønsker man å se på hvordan læringsressursen «Jeg vet» brukes i skolen og hvilke erfaringer informantene sitter igjen med, og hva som gjør at en bruker læringsressursen på den måten man gjør. Det kan tenkes at en kvantitativ metode ville vært mulig og brukt om man ønsker å se på hvor mange som bruker læringsressursen og i hvilken grad de opplever at læringsressursen gir ønsket utbytte. Men for å kunne studere sosiale fenomener gjennom bruk

av intervju blir kvalitativ metode brukt i denne studien. Ved bruk av intervju vil en få mulighet til å fordype seg i informantens egne erfaringer og bakgrunnen for ulike valg, utfordringer og opplevelser. Innenfor kvalitativ forskning har Silverman (2014) presentert fire kategorier for hvordan data innsamlingen foregår. En kan samle inn data ved bruk av intervju, observasjon, analyse fra tidligere tekster og visuelle uttrykksformer og man kan analysere lyd- og videoopptak. I denne studien er intervju sammen med lydopptak det som blir mest praktisk å bruke, disse vil bli analysert i etterkant. Da det ikke finnes mye tidligere forskning som omhandler læringsressursen «Jeg vet» vil fokuset være på informantenes erfaringer ved bruk av læringsressursen. Som supplement til intervju brukes også foreliggende tekster. Tekster og teorier som brukes er valgt på bakgrunn av forskningsspørsmålet og hva som vektlegges av informantene. For å kunne oppnå forståelse rundt hva en studerer må en ta utgangspunkt i ulike tilnærming som gjør det mulig å tolke og forstå det informanten uttrykker. En slik fortolkningsramme vil være med på å danne grunnlaget for forståelsen videre i studiet, samtidig som det vil gi forskeren en form for retningslinjer (Thagaard, 2011). På bakgrunn av valget ved å utføre en kvalitativ metode for å svar på informantenes erfaring vil ikke studien ha en klar strukturert rekkefølge for når forskningen gjennomføres, dette fordi forskeren er fleksibel og metoden som blir brukt tar utgangspunkt i problemstillingen (Braun og Clarke, 2013).

3.1 Datainnsamling

Før jeg startet med å samle inn informasjon og tok kontakt med intervjuobjekter ble det sendt inn søknad med intervjuguide og prosjektbeskrivelse til Norsk senter for forskningsdata, som godkjente forskningsprosjektet i januar 2021. På grunn av covid-19 pandemien ble det forsinkelser. Det ble derfor sendt inn nytt meldeskjema om å utsette forskningsprosjektet til juni 2022, som ble godkjent av NSD (Norsk senter for forskningsdata) (vedlegg 1).

3.1.1 Forskningsetiske retningslinjer

I de forskningsetiske retningslinjene (NESH, 2016) er det flere punkter en må respektere for å sette i gang et forskningsprosjekt. Det har i denne studien blitt tatt høyde for at all forskning skal omhandle helsesykepleiere og læreres erfaringer med å bruke «Jeg vet» som et forebyggende prosjekt. Det ble ikke vektlagt spesifikke opplevelser eller situasjoner med enkelt elever. Det er et bevisst valg å ikke intervju barn da det ikke var hensiktsmessig i forhold til forskningsspørsmålene som blir stilt for å få svar på problemstillingen.

Intervjuobjektene som deltok i studien er anonymisert og i forkant av intervjuet fikk de prosjektbeskrivelsen, og måtte skrive under på samtykkeskjema der de godkjente at de deltok i et intervju der det vil bli brukt lydopptak. De fikk informasjon om at data vil bli slettet når studiet avsluttes. Dette gjøres for at intervjuobjektene skal ha en tilhørighet til informasjon som deles og at de hele tiden er opplyst om hvilke rettigheter de har under og i etterkant av intervjuet.

De blir også informert i forkant og underveis om at alt anonymiseres og at formålet med intervjuet er å finne ut av hvilke erfaringer de har etter bruk av læringsressursen «Jeg vet». I intervjuguiden vektlegges deres generelle erfaring, hvordan de opplever å jobbe forebyggende og hva som er grunnen til at de tar i bruk akkurat denne læringsressursen. Her vektlegges også konfidensialitet, der jeg ønsker å ivareta intervjuobjektene anonymitet og at det ikke skal være mulig å kjenne seg igjen i det som kommer frem som resultat i studiet. Under transkriberingen er det brukt koder for at intervjuene ikke skal være identifiserbare (Kvale og Brinkmann, 2015).

3.1.2 Utvalg

Ved bruk av en kvalitativ metode må en velge ett utvalg informanter basert på hva forskningsspørsmålet er. Ett strategisk utvalg der en ønsker at resultatene som fremkommer i forskningsprosessen skal være overførbart. I denne studien ønsker en å få frem hvilke erfaringer visse personer har gjort seg for å kunne få en forståelse og eventuelt forbedre bruken av læringsressursen «jeg vet» (Thagaard, 2011). Jeg ønsker å intervju informanter ut ifra deres kvalifikasjoner og posisjon i skolen. Det vil også være viktig at utvalget består av nok informanter, ut ifra tid og ressurser havnet derfor antall informanter på fire helsesykepleiere og syv lærere. Kriteriene for å delta i forskningsprosjektet baserer seg på at de må ha brukt læringsressursen «Jeg vet» eller vært tilstede i klasserommet når læringsressursen «Jeg vet» har vært en del av undervisningsopplegget.

For å få tak i de personene som har kunnskap om læringsressursen valgte jeg å ta kontakt med en av fagpersonene som har vært med på å utvikle læringsressursen. Her fikk jeg en oversikt over ulike skoler som muligens har tatt i bruk ressursen. Jeg valgte å sende e-post til flere helsesykepleiere som arbeider på de ulike skolene. Her formulerte jeg e-post hvor jeg beskrev forskningsprosjektet og ønske om å rekruttere informanter til intervju for å høre om deres generelle erfaring ved bruk av læringsressursen «jeg vet». Jeg la ved prosjektbeskrivelsen som

utdyper enda mer hvilke kriterier det er knyttet til å delta, og en bredere beskrivelse av selve prosjektet. I e-posten valgte jeg også å høre med de om de hadde andre mulige kandidater til prosjektet, da spesielt lærere. Etter første gjennomførte intervju forstod jeg fort at det kun blir brukt i 1. og 3. klasse, så jeg valgte derfor å sende en e-post til alle kontaktlærere på de skolene jeg visste de hadde brukt læringsressursen.

Da det viste seg å være noe utfordrende å få tak i informanter på grunn av covid-19 situasjonen, valgte jeg å ringe både kontaktlærere og rektor ved de ulike skolene for å høre om de var interessert i å delta. Det var flere som avsto forespørselen på bakgrunn av hektiske tider. Hele forskningsprosjektet ble derfor satt på vent, og jeg tok opp igjen kontakten med flere skoler når alle var over på grønt nivå. Ut ifra de som viste interesse i å delta falt valget på å gjennomføre ett gruppeintervju med lærerne. Utvalget i denne studien består derfor av fire helsesykepleiere og tre lærere.

3.1.3 Seleksjonsmetode

Når en utfører en kvalitativ studie ønsker man personer som har den ønskede informasjonen som man skal benytte seg av i studien. Seleksjonsmetoden som blir tatt i bruk i denne studien ble derfor et strategisk utvalg hvor det blir benyttet ett «tilgjengelighetsutvalg». Et slikt utvalg gjør at man må vurdere hvilke skjevheter som kan oppstå når det gjelder resultatet for forskningen. Man kan ofte se at det er personer med høyere utdanning og som er vant med å reflektere over egen praksis som deltar i forskning. Man kan derfor risikere at man mister informasjon som kan være relevant for resultatet (Thagaard, 2011). For å minske risikoen der man opplever skjevhet i resultatet, blir intervjuene analysert hver for seg ut ifra utdanning på intervjuobjektet og rolle da undervisningen blir gjennomført.

For å få flere informanter benyttes også snøballeffekten. Når en har fått tak i en person som var tilgjengelig og som hadde den erfaringen som var ønsket i denne studien, begynner snøballen å rulle. En kommer i kontakt med en person innenfor et gitt miljø og som har flere kontakter som muligens sitter med egen erfaring ved bruk av læringsressursen «jeg vet» (Thagaard, 2011). Ved bruk av denne metoden kan man oppnå de samme risikoene som nevnt ved tilgjengelighetsmetoden, man kan risikere at informantene sitter med samme erfaring. I denne studien valgte jeg å søke etter helsesykepleiere og lærere som hadde arbeidet med «Jeg vet» og rekrutterte disse ved hjelp av en helsesykepleier som visste om noen skoler som hadde brukt det. Det ble derfor et tilgjengelighetsutvalg. For å få en variasjon i erfaringer valgte jeg

å intervju helseysykepleiere og lærere fra forskjellige skoler, i håp om å hente inn informasjon om ulike erfaring fra bruk av læringsressursen i skolen. I samtaler med helseysykepleier i begynnelsen, så fikk også inntrykk av undervisningsmetoden praktiseres ulikt. Ved å intervju både helseysykepleiere og lærere vil en oppnå å komme i kontakt med informanter som har ulike bakgrunn og utdanning som kan vise seg igjen i resultatet ved at de har ulike synspunkter (Thagaard, 2011).

3.1.4 Personlig intervju

På bakgrunn av forskningsspørsmålet blir intervjuene gjennomført ved bruk av et semistrukturert intervju. Innenfor kvalitativ forskning vektlegges realiteten slik mennesker forstår og oppfatter den (Kvale og Brinkmann, 2015). Og en bruker derfor en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Fokus på hvordan den ytre verden er legges til side, og man retter blikket mot hva eller hvordan personen man intervjuer opplever et fenomen (Thagaard, 2011). I denne studien er informantenes erfaringer ved bruk av læringsressursen det en ønsker å få tak i, og man vil på bakgrunn av disse erfaringene kunne få en generell forståelse for hvordan læringsressursen kan bidra til forebyggende arbeid i skolen (Kvale og Brinkmann, 2015). Studiets forskningsspørsmål gjør det naturlig at det blir både brukt intervju (av to personer), og også fokusgruppeintervju. Fokusgruppeintervju er en metode som ofte tas i bruk når det er et program som skal evalueres (Kvale og Brinkmann, 2015). Når det undervises i ett av temaområdene i læringsressursen «Jeg vet» er det ofte flere lærere til stede, og derfor valgte jeg også å intervju lærere i et gruppeintervju. I et slikt intervju er ikke formålet å komme frem til et resultat, men å få frem informantenes synspunkter og erfaringer. Det er derfor viktig at samspillet i gruppen oppleves som tillitsfull, og en ønsker at de ekspressive og emosjonelle synspunktene kommer frem. En utfordring ved slike intervjuer er at de fort kan oppleves litt uoversiktlige og det kan være vanskelig å opprettholde en viss struktur der forskningsspørsmålene blir fulgt (Kvale og Brinkmann, 2015).

Innenfor en hermeneutisk tilnærming vektlegger man hvordan en kan utforske et dypere meningsforhold enn det som fremstår som innlysende (Thagaard, 2011). En slik tilnærming vektlegger også at man skal kunne tolke handlinger og fenomener på ulike måter og stadier, at det ikke egentlig finnes noe sannhet. Kvale og Brinkmann (2015) uttrykker viktigheten av at en hermeneutisk tilnærming handler om å kunne fortolke tekster, samt. samtaler. Det vil derfor være et viktig poeng i denne studien å kunne forstå og tolke informantenes egen erfaring og kompetanse når det gjelder bruken av læringsressursen og hvordan man arbeider

med de ulike temaene i forkant og etterkant. I lys av en hermeneutisk tilnærming må en forstå hvordan informantenes egne erfaringer kan spille en rolle for ulik tolkning av læringsressursen og dens nytte. All tolkning og forståelse skjer på bakgrunn av egen forforståelse (Thagaard, 2013; Maxwell, 2009).

Innenfor en fenomenologisk tilnærming ser man på den enkelte persons subjektive forståelse, og man prøver å finne en dypere forståelse av personens erfaringer. Det legges vekt på at forskerens egne erfaringer vil være med på å danne utgangspunktet for forskningen. Det vil derfor være viktig at forskeren har fokus på informantens erfaringer og oppnår en åpenhet for at en skal klare å studere det informanten uttrykker. Innenfor fenomenologien ser man på det hver enkelt opplever er den realistiske verden. Martinsen (1996, Thagaard, 2011, s.38) argumenterer for at fenomenologien i hovedsak består av å studere hvordan personers daglige erfaringer oppleves, og på bakgrunn av dette kan en fenomenologisk tilnærming også kalles en kjærlig forskning. At forskeren er trofast til informantens ståsted, og har en bredere forståelse for hvordan informantens erfaringer kan oppleves, og at språket som tas i bruk for å viderefremme erfaringer vil gjøre at forskningen blir mer synlig og eksplisitt (Martinsen, 1991; Thagaard, 2011)

3.2 Kvalitetsvurdering

For å sikre at studien er transparent, må en ta høyde for validitet, reliabilitet og at en opplever at studien er overførbar. Dette er vitenskapelige begreper som legger føringer for å sikre en kritisk forskningspraksis. Jeg vil sikre at studien er troverdig og at det som formidles er pålitelig, gyldig og overførbart. Jeg vil derfor gå nærmere inn på hva reliabilitet og validitet er, og hvordan dette blir utført i denne studien. Til slutt vil jeg se på det som gjør at studien er overførbar.

3.2.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler i hovedsak om troverdighet, ville en annen forsker ved bruk av de samme metodene kommet frem til det samme resultatet som i denne studien? For å oppnå en slik reliabilitet må forskeren argumentere for hvordan datamateriell har utviklet seg løpet av prosessen (Thagaard, 2011). Når man starter et forskningsprosjekt er bevisstheten over egen forforståelse et viktig aspekt når det gjelder å oppnå reliabilitet (Thagaard, 2011). Min forforståelse er at jeg selv er utdannet pedagog og har praksis med å arbeide tett på barn, hvor vi arbeider tverrfaglig samtidig som jeg opplever daglig viktigheten av å ha en god dialog

med foresatte. Dette gjør at jeg kan identifisere meg med lærerrollen, samtidig så må jeg være bevisst på at jeg skal være forsker i denne studien. Det betyr at min forforståelse kan være til hjelp i samtalen med lærerne og helsesykepleierne. Jeg må samtidig være påpasselig med å ikke tillegge informantene meninger i tolkningen – ut ifra min forforståelse. Jeg ønsker å være så nøytral som mulig i tolkningen.

Ifølge Maxwell (2009) brukes begrepet «bias» som referer til i hvilken grad data og analyser som er gjennomført kan påvirke forskerens forforståelse. Hvilke teorier, verdier og forforståelse forskeren besitter i forkant av studiet. Dette kan påvirke studiets reliabilitet, ved at leseren ikke opplever studiet som transparent og troverdig. Transparent kan også forklares som «gjennomsiktig», og et ønsket resultat av all analyse og data som er samlet inn skal det komme tydelig frem i studiet. Dette kan enklere oppnå ved at forskeren er bevisst på sin forforståelse, ifølge Maxwell (2009) kan forforståelsen til forskeren føre til økt innsikt og dermed påvirke i positiv retning. På bakgrunn av forskerens forforståelse kan hypotesene være bedre begrunnet og en oppnår en økt validitet. Maxwell (2009) vektlegger noen punkter som må være til stede for at forskerens forforståelse skal bidra til at studiets reliabilitet styrkes. Forskeren må være kritisk og bevisst over egen forforståelse og bruke forforståelse som en del av selve studiet. Dette har jeg søkt å etterleve og har derfor transkribert og dokumentert systematisk hva informantene mener, og jeg har laget kategorier og sortert svarene inn i disse med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Ved å dokumentere og å arbeide på en transparent måte, har jeg forsøkt å distansere meg litt fra materialet i analysene og forsøkt å tolke ut ifra informantenes perspektiv, og drøftet dette i relasjon til teori.

Man kan skille mellom ekstern og intern reliabilitet. Ekstern reliabilitet handler om repliserbarhet, en positivistisk forskningslogikk hvor en ser på resultatdelen uavhengig av hvilke relasjoner forskeren har til de som studeres. Dette er vanskelig å oppnå når en utfører kvalitative studier på grunn av intervjuetoden som tas i bruk hvor en bruker tilgjengelighetsutvalg. Intern reliabilitet handler om hvor konkret forskeren er gjennom sin forskningsprosess. Det vil være viktig at forskingsprosessen er transparent, gjennomsiktig slik at leseren får en detaljert beskrivelse av hvilke strategier og metoder som tas i bruk (Thagaard, 2011). I denne studien blir lydopptak tatt i bruk under intervju, slik at transkriberingen blir så konkret som mulig. Jeg har også lagt med intervjuguiden og vist i resultatdelen hvilke utsagn jeg har analysert. På den måten har jeg forsøkt å være så transparent som mulig.

3.2.2 Validitet

Validitet handler om tolkning av data, og om at resultatene som fremkommer inneholder vitenskapelig kunnskap. Validitet er derfor noe som omhandler hele forskningsprosessen, det er særs viktig at forskerens troverdighet og kunnskap viser seg gjennom hele prosessen (Kleven og Hjordemaal, 2018). Validitet handler om at resultatene representerer den faktiske virkeligheten. Seale (1999:38-40; Thagaard, 2011) forklarer at den interne validitet uttrykker i hvilken grad resultatene for forskingen stemmer overens med det faktiske utvalget, og at den eksterne validiteten er i hvilken grad man kan bruke resultatene i andre sammenhenger. Man må derfor se på begrepsvaliditet, hvilke begrepsavklaringer må gjøres for å sikre den ytre validiteten. For å sikre at alle parter forstår de faglige og formelle begrepene er det viktig at forskeren bevisst bruker begreper som intervjuobjektene kan relatere seg til, og som de forstår. Dette styrkes gjennom operasjonalisering. I denne oppgaven har jeg forsøkt å operasjonalisere begreper og dannet forskningsspørsmål for å belyse problemstillingen, og jeg har laget en intervjuguide for å avdekke informantenes erfaringer i relasjon til problemstillingen. Ved å systematisk dokumentere og analysere data i relasjon til teori, har jeg forsøkt å skape en valid – troverdig undersøkelse, som gir svar på problemstillingen (Kleven og Hjordemaal, 2018).

Et annet begrep som brukes for den eksterne validiteten, er overførbarhet. I hvilken grad kan man direkte overføre de resultatene man har funnet og se sammenhenger i andre omgivelser. Silverman (2006:282; Thagaard, 2011) tydeliggjør viktigheten av å oppnå gjennomsiktighet i sin forskning for å styrke validiteten. Det har jeg også forsøkt å være i denne studien, ved å vise og dokumentere forskningsprosessen. Man kan se sammenhengen mellom ekstern reliabilitet og validitet, for å kunne oppnå at forskningen skal være overførbar må man tydelig redegjøre for hele prosessen og for å vise hvordan man kommer frem til resultatet (Thagaard, 2011). Når jeg skulle gå i gang med rekruttering var det viktig å definere utvalget av informanter. For å få en forståelse for hvordan læringsressursen «jeg vet» har blitt tatt i bruk og hvilke erfaringer de som har brukt læringsressursen sitter med ble det naturlig å inkludere helsesykepleiere i utvalget. Jeg ønsket også å få ett innblikk i hvordan lærere opplever læringsressursen, og for å sikre den ytre validiteten valgte jeg å intervju både helsesykepleiere og lærere. Det ble gjennomført både intervju bestående av to personer og gruppeintervju – årsaken til dette er at helsesykepleiere ofte arbeider en og en, mens lærere arbeider i team, og de ønsket selv å være flere under intervjuet. Under intervjuene med

helsesykepleierne ble intervjuguiden i større grad brukt, enn i intervjuene med lærere. I intervjuet med lærerne brukte jeg intervjuguiden mer som en rettesnor.

3.2.3 Generaliserbarhet

Når en gjennomfører en kvalitativ studie er det viktig at forskningsprosjektet er overførbart. For å oppnå en slik generalisering er det viktig at kunnskapsgrunnlaget er gjenkjennelig og at forskeren er transparent. Som nevnt er kvalitativ forskning ofte kritisert på bakgrunn av forskningsmetoden som tas i bruk – ved at utvalget består av en liten gruppe mennesker. For å kunne opprettholde gyldigheten ved en kvantitativ metode er det viktig at forskningen og resultatene er overførbart. En liten gruppe informanter som i denne studien består av 4 helsesykepleiere og 7 lærere vil ikke kunne svare for en hel populasjon. Forskeren må derfor stille seg kritisk til egen forskning og hele tiden passe på at resultatene som kommer frem gjennom forskningsprosessen kan bidra til relevans i en større kontekst (Kvale og Brinkmann, 2015). I denne studien vil det være viktig å få de generelle erfaringene som gjør at resultatene kan bidra til økt kunnskap rundt læringsressursen.

4.0 Resultater

For å få svar på problemstillingen: Hva er *helsesykepleiere og læreres erfaring med bruk av læringsressursen «Jeg vet»?* vil forskningsspørsmålene som utdyper problemstillingen bli undersøkt:

- Hvilken erfaring har dere fra tidligere arbeid med å jobbe voldsforebyggende, og opplever dere at deres kunnskap og kompetanse er tilstrekkelig når dere går inn på temaer som omhandler mobbing, vold og seksuelle overgrep?
- Hvordan blir læringsressursen «jeg vet» tatt i bruk på deres skole? Og hvordan arbeider dere med læringsressursen i forkant, underveis og i etterkant?
- På hvilken måte kan læringsressursen «jeg vet» bidra til at elevene lærer og forstår sine rettigheter og hva tenker dere kreves av dere som helsesykepleiere/pedagoger når dere arbeider med disse temaene?
- Er det noen spesielle temaer eller områder i læringsressursen dere opplever er mer eller mindre utfordrende? Og opplever dere at læringsressursen oppnår ønsket effekt hos elevene?

Ut ifra analysen som er gjort kommer det tydelig frem i de transkriberte intervjuene at det er helsesykepleierne som underviser ved bruk av «jeg vet», og lærerne er til stede under undervisningen. Det er derfor hensiktsmessig å skille resultatet som kommer frem i de ulike intervjuene. I gjengivelsen fra intervjuene under er helsesykepleierne hele tiden benevnt som hhv. Informant A, B, C eller D. Lærerne er benevnt som «Informant 1, 2 og 3».

4.1 Helsesykepleiernes tidligere erfaring og kompetanse

Hvilken erfaring har dere fra tidligere arbeid med å jobbe voldsforebyggende, og opplever dere at deres kunnskap og kompetanse er tilstrekkelig når dere går inn på temaer som omhandler mobbing, vold og seksuelle overgrep?

Alle fire helsesykepleiere oppga at de var godt kjent med å arbeide voldsforebyggende og har brukt ulike ressurser og verktøy i sin undervisning. Informant B vektlegger selv viktigheten av å ha kompetanse og å føle seg trygg på å arbeide voldsforebyggende. «B» mener også at tidligere erfaringer gjør det enklere å være trygg i sin rolle når en arbeider voldsforebyggende. Dette er også noe informant D legger vekt på, samtidig som det blir nevnt at det å jobbe forebyggende er noe som forventes av helsesykepleiere og de jobber i faggrupper hvor de diskuterer hvilke verktøy de skal bruke og hva som er viktig når en arbeider voldsforebyggende.

4.1.2 Læreres tidligere erfaringer og kompetanse

Ved spørsmål om de har arbeidet voldsforebyggende tidligere forteller informant 2 at hun har vært med under «voldsuken», da jobbet de over en gitt periode med ulike temaer som vold og seksuelle overgrep. Under «voldsuken» var det informant 2 som holdt undervisningen, som de kjenner fra før og ikke en «ny» person slik som nå når helsesykepleierne kommer inn. Informant 1 sier at hun reagerte litt på at helsesykepleierne legger vekt på at elevene skal komme å gi beskjed til dem hvis de opplever noe fremfor å ta kontakt med sin kontaktlærer. Informant 2 sier at hun tror det vil være lettere for elevene å gi beskjed til en som de er trygg på som f.eks. kontaktlærer. Informant 1 viser usikkerhet ved spørsmål om de opplever at deres kompetanse er tilstrekkelig når en arbeider voldsforebyggende. Mens informant 2 sier at hun synes det ville vært mer naturlig at det er kontaktlærer som underviser når en ønsker å nå frem til elevene, da de kjenner sine elever best.

4.2 Helsesykepleiernes erfaring ved bruk av «jeg vet» i forkant, underveis og i etterkant

Hvordan blir læringsressursen «jeg vet» tatt i bruk på deres skole? Og hvordan arbeider dere med læringsressursen i forkant, underveis og i etterkant?

Ved spørsmål om hvordan de tar i bruk læringsressursen svarer informant A at de har valgt å bruke «jeg vet» og da kun brukt de delene som omhandler vold og seksuelle overgrep. De har tatt mest i bruk filmene og diskusjonsspørsmålene. Dette kommer også frem hos informant B, C og D. Der alle har bevisst valgt å ta i bruk temaene som omhandler vold og seksuelle overgrep. Informant A vektlegger at i filmene er det klar og direkte tale, noe som har vært avgjørende for valget av filmene. De lager selv en PowerPoint hvor de legger inn filmene og diskusjonsspørsmålene til slutt. Informant D sier også at de lager en egen PowerPoint hvor de legger til filmer og spørsmål fra «jeg vet» samtidig som de tillegger annen informasjon som de ønsker å informere elevene om. Informant B og C legger vekt på de nye retningslinjene som kom i 2017 hvor det ble ett krav om at elever på første trinn skal informeres og undervises om temaene vold og overgrep, og at de da gjorde seg gode erfaringer ved bruk av «jeg vet» på tredje trinn og valgte derfor å ta i bruk «jeg vet» i første trinn. Informant B sier også at skoleledelsen var skeptisk til å ta i bruk læringsressursen «jeg vet». Det blir begrunnet med at de synes første klassingene var for små til å se filmene og stilte seg spørrende til hvordan foresatte vil motta at skolen viser dette. Dette er noe informant A også trekker frem som en utfordring når de skulle starte med undervisningen. Informant A, B og C valgte å fortsette undervisningen og erfarte at de fikk gode tilbakemeldinger i etterkant av undervisningen.

For å få en bedre forståelse for hvordan de ulike helsesykepleierne har valgt å bruke «jeg vet» ble det stilt spørsmål om hvordan de arbeider med læringsressursen i forkant, underveis og i etterkant. Informant A forteller at de opplevde motstand fra skoleledelsen hvor undervisningen ble stanset fordi de mente elevene var for små til å se filmer der de viser tiss og rumpe. «A» har derfor erfart at det er ekstra viktig å ha med hele kollegiale før de setter i gang med undervisningen. De setter av tid til å ha ett møte i forkant slik at lærerne er informert og får se filmene og hva som skal vises i undervisningen, i tillegg avtaler de hvilke lærere som skal være tilstede og har ett grupperom ledig i tilfelle det skjer noe underveis. Informant A forteller også at erfaringsmessig så er det best å informere lærere og ledelse godt slik at de ikke opplever motstand underveis.

Informant B forteller at de også møtte en skeptisk ledelse, men at de bare valgte å gjennomføre på tross av litt motstand. Det endte i gode tilbakemeldinger. De valgte å informere foresatte til første trinn i forkant av undervisningen, i tillegg til at de hadde møte med lærere og gikk gjennom alt de skulle snakke om i undervisningen og på bakgrunn av dette ble «jeg vet» godkjent og de fikk lov til å prøve det ut på flere skoler. For å ivareta samarbeidet med foresatte og for å sikre seg at barn ikke blir holdt hjemme de dagene de er inne i klasserommet har de valgt å heller informere foresatte om at i løpet av skoleåret kommer de til å ha undervisning som omhandle vold og seksuelle overgrep. Informant C legger også vekt på viktigheten av å ikke «hause» det opp, og holder fokuset på at dette er hvilken som helst undervisning. Informant B sier også at samarbeidet med lærerne i forkant handler mer om å avtale tid og at det er viktig at lærerne er til stede underveis.

Informant D forteller også at det eneste samarbeidet de har med lærerne i forkant er å avtale tid og ønske om at kontaktlærer skal være tilstede, da det er de som kjenner elevene best og har den tryggeste relasjonen. Informant D legger vekt på at før de starter undervisningsopplegget forklarer de til elevene at nå kommer vi til å vise noen filmer hvor dere får se rumpe og tiss og at det vi skal snakke om i dag er viktig å snakke om. Ved spørsmål om hva de gjør underveis er fokuset på viktigheten av at lærerne er tilstede stor hos alle informantene. Informant B forteller at de ber lærerne følge med på elevene underveis, da spesielt kroppsspråk. Informant C legger også vekt på at de plasserer seg strategisk i klasserommet ut ifra hvilke elever de har mistanke om blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep, men også for å være forberedt på spontane svar eller spørsmål som kan komme. Informant A sier at hvis det er noen elever som forteller noe underveis får eleven beskjed om at det er flott at de forteller og at vi skal prate mer sammen etter undervisningen er ferdig. Informant B, C og D sier også at responsen de gir når elever forteller høyt er at vi skal snakke mer sammen etterpå.

I etterkant av undervisningen forteller informant B at de praktiserer det slik at hvis det kommer en elev og forteller noe underveis eller rett etter tar de ansvar. Dersom det kommer det elever i etterkant av undervisningen er det læreren sitt ansvar å ivareta eleven og eventuelt melde i fra, dvs. sende henvisning eller kontakte hjelpeapparatet. Alle informantene sier at de har rutiner der førsteklasingene blir innkalt til møte hos helsesykepleier der de skal veies og måles. Det er et bevisst valg at de kaller inn til denne samtalen i etterkant av undervisningen

hvor de har snakket om vold og seksuelle overgrep, og tar dette opp igjen på møte hvor de har samtaler en til en. Informant D forteller også at det er viktig å ha is i magen når en elev begynner å fortelle og at de er avhengige av å ha læreren til stede i undervisningen da de er i en annen posisjon i forhold til elevene. Informant B forteller at de har opplevd at elever har komt i ettertid og fortelt at de opplever at mor eller far slår.

4.2.1 Lærernes erfaringer ved bruk av «jeg vet» i forkant, underveis og i etterkant
Alle informantene er tydelige på at det ikke var noe arbeid i forkant av undervisningen. Informant 1 forteller at de fikk en e-post fra helsesykepleierne med link til det som skulle vises, og at i den perioden var det så mye som foregikk at de hadde ikke tid til å se over det som de mottok på mail. Informant 1 sier også at de ikke fikk noen klare retningslinjer om hvordan de skulle forholde seg til undervisningen. Det blir lagt stor vekt på at de synes det er ett stort forbedringspotensial når det gjelder samarbeid før en slik undervisning. Informant 1 sier at hun tror det hadde vært lurt og da kan de forberede seg og, på hvilke reaksjoner som kan komme og ulike rolle fordelinger når undervisningen foregår. Informant 3 sier seg enig i ønske om samarbeid. Informant 2 forteller at hun skjønner at helsesykepleierne har undervisningen da de har bredere kompetanse, men at de burde «ta opp tråden» igjen, da det er en stund siden de arbeidet med det. Ved spørsmål om arbeid i etterkant forteller informant 2 at de ikke har vært i dialog med helsesykepleier fordi de ikke har opplevd noen reaksjoner fra elevene. Informant 1 sier at hun selv hadde hatt stor nytte av å ha noen å snakke med i etterkant av en slik undervisning. Dette begrunnes med at temaene som tas opp er ganske alvorlig og vekker en del følelser hos personalet og det kan være vanskelig å stå i alle situasjoner og temaer som dukker opp uten å ha noen å snakke med. Informant 3 sier at de opplevde at helsesykepleieren kom inn i klasserommet, underviste og gikk igjen. Dette følges opp med at informant 1 mener de med fordel kunne ha brukt mer tid og lagt til rette for større ro og dialog.

4.3 Bidra til at elevene lærer og forstår egne rettigheter

På hvilken måte kan læringsressursen «Jeg vet» bidra til at elevene lærer og forstår sine rettigheter?

Informant D forteller at underveis i undervisningen var det flere elever som viser tydelig kroppsspråk og verbalt at de synes det er litt ekkelt og skummelt. Og ved spørsmål om de

opplever at læringsressursen påvirker elevene til å forstå egne rettigheter svarer informant D at de opplever at elevene forstår hva som er lov og ikke lov. de håper at elevene forstår hvor de skal gå for å få hjelp – og at det blir en rød tråd når en først har undervisning på første trinn hvor de forteller at dette ikke er lov og så skal de inn på samtale alene med helsesykepleier og da spør de om hva de synes, deretter er det en ny samtale med foreldre hvor det blir gjentatt. Informant D mener at man er nødt til å ha «is i magen» etter en slik undervisning, og har opplevd at når elevene kommer og forteller noe i etterkant så bruker de god tid og er bevisst sin måte å snakke med barna om hva det er de forteller for å finne ut hva som er reelt og ikke. En av informantene svarer:

« ... av og til later de voksne som at det er lov, men det er det ikke. Det er jo derfor vi går rundt og har denne undervisningen. Kanskje synes dere det er ekkelt og skummelt, men det er jo for en grunn at alle barn skal vite at dette ikke er lov ...»

ved spørsmål om de opplever at eleven har reaksjoner under eller i etterkant av undervisningen. Det blir også fortalt at flere av elevene ofte vrir seg vekk og sier «æsj» når de viser filmen om seksuelle overgrep.

4.3.1 Læreres opplevelse av at elevene blir mer bevisst sine rettigheter

Under intervjuet med lærerne kommer det frem at de er noe usikre på hvilken forebyggende effekt undervisningen har. En av informantene svarer:

«... og alle de som ikke deltok i samtalen blir alene med inntrykkene. Det er ganske heftige inntrykk også for barn ikke har opplevd noe vondt ...»

Alle tre informantene sier at de opplever undervisningen som noe uklar. Informant 1 opplever at helsesykepleiern kommer inn i klasserommet, holder undervisningen og går igjen. Dette er noe informant 2 også poengterer. Og legger ved at de skulle ønske det var mer dialog i f.eks. små grupper på en ca. Fem elever sammen med en voksen, slik at de får reflekter sammen med elevene. Informant 3 sier at de opplevde at det var ingen av elevene som svarte på spørsmålene som ble stilt. Dette sier også informant 1 og legger til at de med fordel kunne brukt mer tid.

4.4 Helseesykepleiernes generelle erfaring av læringsressursen «Jeg vet»

Er det noen spesielle temaer eller områder i læringsressursen dere opplever er mer eller mindre utfordrende? Hva tenker dere kreves av dere som helseesykepleiere/pedagoger når dere arbeider med disse temaene?

Informant A forteller at de opplever læringsressursen «jeg vet» som veldig klar og konkret og har bevisst valgt å kun bruke temaene vold og seksuelle overgrep. Men at de opplever at filmen om seksuelle overgrep er veldig dystert og lydene i bakgrunnen er noe de ikke liker. Informant B, C og D trekker også frem at de reagerer på en monoton stemme og at musikken er veldig dystert. Informant B trekker frem at dette kanskje er bevisst for å møte alle barn både med lyd og musikk, og at det sannsynligvis er vi voksne som reagerer mer på dette enn elevene. Informant C forteller også at de foretrekker «jeg vet» fremfor andre, da andre verktøy har mer fokus på følelser, mens «jeg vet» konkretiserer vold og seksuelle overgrep i en større grad. Informant D sier også at de har valgt å bruke «Jeg vet» fordi de opplever læringsressursen som en av de beste og mest tydelig. Informant B sier at de har brukt mye påstandene hvor elevene skal svare på «ja» og «nei» spørsmål. Både informant B og C sier at de opplever at elevene blir litt lei spørsmålene fordi nesten alle svarene er «ja», de sier at dette burde vært endret på og det burde variere litt mer mellom «ja» og «nei» spørsmål.

4.4.1 Lærernes generelle erfaring

Informant 1 opplever at elevene blir veldig engasjerte og at det var sterkt å se hvordan elevene reagerte på temaene som ble tatt opp. Det nevnes også at de opplevde at filmene nådde målgruppa ved bruk av tydelig og direkte tale. Informant 2 synes læringsressursen er veldig konkret og opplevde det som fengende. Det blir lagt vekt på at de synes temaene blir presentert på en måte som ufarlig gjør det som skjer, og har det ikke er en masse ord. Informant 3 har kun vært med i en slik type undervisning en gang, og synes det var vanskelig å skille alle filmene og det som ble vist, men at det undervisningen ble lagt opp slik at det var forståelig for aldersgruppa og at de opplevde at elevene forstod det som ble snakket om.

Informant 2 reagerer på at «jeg vet» oppfordrer barn til å si det til en trygg voksen, og hvis den voksne ikke hører skal de prøve å si det til en annen voksen. Informant 1 følger dette opp med at gjennomsnittsalderen på å si ifra er 17 år, så det vil jo ikke skje på én dag. De ønsker

derfor at det skal være jevnlig påfyll og at de bør ha en prosedyre på hva som skal skje hvis ett barn kommer og sier noe. Informant 2 gir også uttrykk for at de savnet mer dialog i klasserommet, hvor de deles inn i grupper og snakker om det som ble vist.

5.0 Drøfting av resultater og teori

Jeg vil drøfte funnene jeg presenterte under kapitlet resultater og opp mot det teoretiske grunnlaget. Dette for å belyse problemstillingen «*Helsesykepleiere og læreres erfaring ved bruk av læringsressursen «Jeg vet»*». Jeg vil drøfte dette ved å trekke frem forskningsspørsmålene. Opplæringsloven §9-A legger tydelig føring for hva skoleledelsen skal gjøre i mobbesaker, og at det skal være klare planer på hvordan dette skal håndteres. Ut ifra intervjuene som har blitt gjennomført er det klart at den biten som handler om mobbing i læringsressursen ikke blir tatt i bruk. Det vil derfor i liten grad bli drøftet.

Jeg vil først drøfte hvordan helsesykepleiere og lærere oppfatter egen kompetanse og hvilke føringer læringsressursen legger i at barna skal si i fra til en trygg voksen. Dette ved å drøfte relasjonskompetansen opp mot hva en trygg voksen vil innebære for en elev. Videre vil jeg gå nærmere inn på hva som kommer frem ved spørsmål om hvordan de arbeider med ressursen i forkant, underveis og i etterkant. Dette for å få en bredere forståelse på det tverrfaglige samarbeidet. Det kommer frem i resultatkapitlet at helsesykepleiere og lærere har ulik erfaring ved hvordan denne prosessen foregår, jeg vil derfor undersøke disse erfaringene nærmere. For å få ett innblikk i hvordan en slik læringsressurs kan bidra til forebyggendearbeid vil jeg drøfte i hvilken grad helsesykepleierne og lærerne opplever at elevene blir mer bevisst sine rettigheter. Jeg vil se nærmere på hva vi kan forvente av elever som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep, når det gjelder å si i fra til en trygg voksen. Til slutt vil jeg drøfte rundt selve læringsressursen. Hva er grunnen til at de har valgt å ta i bruk «Jeg vet» og er det noen erfaringer de sitter med som kan være mulig å arbeide videre med.

5.1 Si i fra til en trygg voksen

Å snakke med barn og unge om vold og seksuelle overgrep er ett tabubelagt tema. Dette begrunnes med at temaene vekker ulike følelser hos de voksne, og det kan være vanskelig å vite hva en skal gjøre når et barn først tar kontakt og forteller. Ifølge lærerne er de selv usikre på egen kompetanse når det gjelder å håndtere disse situasjonene. I motsetning til helsesykepleierne som sier at de opplever at egen kompetanse er tilstrekkelig og føler seg trygge på å kommunisere med barna om disse temaene. At de to yrkesgruppene viser ulik tro

på egen kompetanse på disse temaene, kan skyldes at de to yrkesgruppene har ulik kompetanse og at vold og seksuelle overgrep inngår mer systematisk i helsesykepleieres grunnkompetanse, enn hos lærere. Det virker også på resultatene som om helsesykepleierne kommer inn i skolen og leder undervisningen, altså at det ikke er læreren som er sammen med barna hver dag som leder den. Forskning viser at lærere som er nær elevene kan tilrettelegge for å skape gode klasseromsmiljøer og støtte elever i enkelt samtaler, og at deres viktigste jobb er å tilrettelegge for å skape gode relasjoner (Bru, et.al., 2016). Det kan dermed stilles spørsmål om hvorvidt helsesykepleiere som kommer innom for å undervise er de som bør lede denne form for undervisning.

En kan stille seg undrende til hvordan skolene legger til rette for at elevene skal kunne tilegne seg kunnskap og kompetansen som fremmer god psykisk og fysisk helse. Hvis en elev blir utsatt for vold eller overgrep, vil dette kunne påvirke elevens utvikling og læring. Ved å bli utsatt for slike krenkende hendelser økes risikoen for depresjon, lærevansker og atferdsproblemer (Ogden, 2019). For å unngå at elevene havner inn i en ond sirkel, hvor mulige atferdsproblemer og eventuelle lærevansker påvirker elevens skolegang og psykiske helse vil det være nødvendig med trygge voksne og positive relasjoner, som kan oppdage barn som har problemer og ivareta dem. Når lærerne da uttrykker at de synes det er vanskelig å vite hva de skal gjøre, er det grunn til å mistenke at de automatisk vil unngå vanskelige temaer, som mobbing, vold og overgrep kan være. Mangel på kunnskap og trening kan føre til at noen opplever stress og ikke klarer å løse problemer de står overfor, ifølge Lazarus (1991). Det er dermed positivt at helsesykepleierne uttrykker trygghet, da det mest sannsynlig er at de har bedre kompetanse og mer trening i å arbeide med sensitive temaer, som vold og overgrep. Men i en skolehverdag er det lærerne de møter flere ganger til dagen, kontra helsesykepleierne, og dermed blir læreren mest sannsynlig den «tryggeste voksne», for barna å forholde seg til. Lærerne i denne studien stiller seg kritisk til at det er helsesykepleierne som holder undervisningen, der «Jeg vet» blir tatt i bruk. Samtidig som det også blir nevnt at de opplever det trygt at det er helsesykepleierne som tar ansvar for denne type undervisning, men dette kan ha bakgrunn i helsesykepleiernes jobbmandat og tidligere kompetanse.

I forkant av en slik undervisning kommer det frem at det ikke er noe særlig tverrfaglig samarbeid for hvordan undervisningen skal foregå. Det blir lagt frem i læringsressursen både innenfor temaet vold og overgrep at det er viktig at elevene tar kontakt med en trygg voksen. Ifølge Drugli (2012) kan en trygg voksen være den voksne eleven

opplever en positiv relasjon til, som i dette tilfellet mest sannsynlig vil være sin kontaktlærer da dette er voksne de møter på ofte i løpet av dagen. For at læreren skal oppleves som en trygg voksen er det viktig at de er bevisst sin oppgave og påvirker elevens trivsel, læring og utvikling. I en undervisningssituasjon der det tas opp sensitive temaer kan det tenkes at det vil være viktig at læreren er bevisst sin rolle og er trygg på hvilken informasjon elevene kommer til å få samtidig som at en ønsker at lærerne er rustet til å ta imot det elevene forteller. Grunnen til at det er helsesykepleiere som gjennomfører en slik undervisning begrunnes i den nye reformen til helsesykepleierne som nevnes under noen av intervjuene. De forteller at det gjennom deres utdanningsløp så inngår å trene på å snakke med barn og unge om vold og overgrep. De opplever det derfor naturlig at det er de som utfører undervisningen. Barn som opplever å bli utsatt for vold og overgrep av voksne vil ha vansker med å stole på andre voksne, og spesielt klare å skape gode relasjoner til nye voksne. For å klare å være en trygg voksen for barnet som blir utsatt vil det derfor være viktig at dette er voksne som barnet har gjentatte positive opplevelser med (Drugli, 2012).

Læringsressursen «Jeg vet» inneholder noen filmer og spørsmål som kan oppleves intense, f.eks. stemmen på en av filmene om seksuelt misbruk. Det fremkommer i intervjuene at både lærerne og helsesykepleierne er veldig fornøyd med hvordan læringsressursen belyser de ulike temaene. Dette ved at de er konkrete, tydelig og skjuler ikke hva de henviser til.

Helsesykepleierne har valgt å ta i bruk læringsressursen ved å bruke de delene de opplever treffer elevene best. De har derfor bevisst valgt bort den delen som er om mobbing. Og bruker spesielt filmene om seksuelle overgrep og diskusjonsspørsmålene. Ut ifra lærernes erfaring når det gjelder undervisning ser de at elevene engasjerer seg og er oppmerksomme, men at de opplever det litt uoversiktlig og at hele undervisningen går litt for fort. Ifølge Bronfenbrenner (1979) vil barn selv lære seg å regulere atferd og følelser ut ifra miljøet de blir utsatt for. Hvis elevene selv opplever at de kun trenger å være til stede og «kobler av» det som det blir undervist om, kan det være vanskelig å nå frem til de elevene som virkelig trenger å bli bevisst sine rettigheter.

5.2 Elevenes rettigheter og forebyggende arbeid

Forebyggende arbeid handler om å redusere en risiko, og målet med «Jeg vet» er å gjøre det enklere for barn å fortelle det til noen dersom de opplever noe krenkende, og ved å øke kunnskapen rundt temaene. Det kommer tydelig frem i ressursen hva vold er og hva seksuelle overgrep er. Det blir lagt stor vekt på at elevene må si det til en trygg voksen hvis dette er noe

de opplever eller ser andre blir utsatt for. Det blir nevnt at en trygg voksen kan være «hvem som helst», men så lenge eleven opplever denne voksen som trygg er det viktig å si i fra. Som nevnt tidligere er det ett ønske at læreren skaper en positiv relasjon til sine elever (Drugli, 2012). Det er mulig at ved å skape trygge relasjoner i skolen, økes også sjansene for at et barn sier i fra tidligere. Formålet er som nevnt å forebygge og gjøre elevene bevisst på sine rettigheter. Ved spørsmål om helsesykepleierne eller lærerne opplever at elevene sier i fra, eller viser til økt forståelse rundt disse temaene er det noe ulike svar.

5.2.1 Oppdagelse av risikofaktorer i forbindelse med «Jeg vet»

Det er flere helsesykepleiere som kan fortelle at de har opplevd under den individuelle samtalen de har med hver enkelt elev, så har de opplevd at det er noen som har gitt beskjed om at mor eller far slår. Det blir også nevnt at de hører elevene si til sine medelever at de har ikke lov til å slå noen på rumpa eller klype. Lærerne forteller derimot at deres erfaringer er at de i liten grad opplever at elevene er mer bevisst sine rettigheter. Det kommer frem at de ikke har hørt om noen tilfeller av at noen har opplevd vold eller seksuelt overgrep i sine klasser. De skulle også ønske at det ble brukt mer tid og at det gikk dypere inn i hvert tema. Man kan ofte se en korrelasjon mellom elever som viser utfordrende atferd og de som står i vanskelige livssituasjoner hvor de blir utsatt for mobbing, vold eller overgrep (Ogden, 2018). Jeg stiller meg derfor undrende til at lærerne ikke vet at det er elever i deres klasse som blir utsatt for mobbing, vold eller overgrep. Helsesykepleierne forteller at de gjerne stiller seg disponible til å veilede lærere hvis de har spørsmål eller havner i en situasjon der elevene forteller noe de blir utsatt for.

Det kan tenkes at noen av elevene ønsker at læreren ikke skal vite noe, for da vil læreren opptre «vanlig» og de unngår oppmerksomhet. I følge Fandrem & Fuglestad (2013) er det viktig med tidlig intervensjon og systemrettet arbeid for å kunne skape et godt læringsmiljø. På den andre siden kan det være at læreren ikke er opplyst om elever som står i stressende situasjoner, og de kan da risikere at læreren vil stille for høye krav og irettesette en type atferd som burde bli møtt på en annen måte for å fremme positiv atferd og forståelse. Lærere møter elevene hver dag og det kan tenkes at deres måte å møte elevene på kan ha en innvirkning på at de starter å fortelle hva de har opplevd, siden læreren vanligvis er en trygg voksen. Ved å være bevisst sin rolle og vise elevene hvordan en skaper trygge og positive relasjoner, som består av tillit og tilhørighet (Fandrem, 2019), kan kanskje flere barn som lever i vanskelige livssituasjoner bli oppdaget.

I læringsressursen blir det ofte nevnt at elevene skal gi beskjed til en trygg voksen, hvis den første voksne ikke hører så skal de gi beskjed til neste. Dette er noe lærerne reagerer på når det gjelder å tørre å si i fra til en ny voksen etter at de har fått avslag hos den første. Blir det lagt mye ansvar over på at elevene er nødt til å si i fra for at de skal bedre sin situasjon, eller er dette de voksnes ansvar å gripe fatt i?

Det er vanskelig for voksne å vite hva som skjer i elevenes miljø utenfor skolen. Barn som blir utsatt for mobbing, vold eller seksuelle overgrep lever i et klima med et høyt stressnivå. Et slikt stressnivå over tid vil ofte føre til negativ atferd, emosjonelle utfordringer og kan føre til psykiske og somatiske plager. Ved at lærere er bevisst sin rolle og skaper positive relasjoner med sine elever, da kanskje spesielt med tanke på de elevene som kan vise til en form for utfordrende atferd, vil det være mulig å legge føringer for at eleven velger å fortelle til denne læreren som da mest sannsynlig vil klare å møte elevene med tillit og forståelse. Forskning viser også at elever som lever med foreldre som ruser seg og/eller i en familie med dårlig råd er mer risikoutsatt enn andre (Øverland, 2001). Hvis man som lærer klarer å se elevene i et stort system, og klarer å fange opp og legge til rette for en åpen dialog korrespondert med forebyggende arbeid ved bruk av læringsressursen «Jeg vet» kan det tenkes at en åpner opp for at elevene sier i fra og man oppnår å faktisk arbeide forebyggende og gjøre elevene bevisst sine rettigheter.

5.3 Erfaringer ved bruk av læringsressursen

Helsesykepleierne forteller i stor grad at de er veldig fornøyde med læringsressursen «Jeg vet». De opplever at læringsressursen er tydelig og konkret. De har selv valgt ut deler av læringsressursen som de ønsker å bruke i undervisning om vold og seksuelle overgrep. Lærerne stiller seg også bak erfaringen ved at læringsressursen er tydelig og konkret. De opplever at innholdet treffer aldergruppen. Derimot kommer det tydelig frem at lærerne opplever undervisningen som noe eksternt og at de er lite fornøyde med hvordan læringsressursen implementeres i skolen. De stiller seg altså kritisk til at det ikke er laget et mer systematisk opplegg for implementeringen, da de savner at det er et samarbeid før, under og etter undervisningen.

Underveis i studien ble det erfart at en av lærerne slet veldig med temaene, noe som førte til en refleksjon om hvorvidt alle voksne ansatte klarer å undervise i slike temaer, ettersom dette

kan være vanskelig og nært dersom noen har opplevd slike ting tidligere og enkelte kan også slite med egne tilknytningsvansker etter personlige opplevelser. Forskning viser at dersom ansatte blir stresset, så kan de ha en tendens til å ende med å bruke emosjoner i sin problemløsning, fremfør mer problemorientert tilnærming (Lazarus, 1991).

Noen lærere påpeker at de selv opplever at elevene ville fått ett større utbytte av å holde undervisningen selv, mens andre synes det er trygt og godt at det er helsesykepleierne som tar for seg denne type undervisning. Ved å se på den utviklingsøkologiske modell må barnet ses i et stort system (Bronfenbrenner, 1979). For å klare å oppnå å møte barnet i deres livssituasjon vil det dermed være nødvendig å se på hvordan en slik undervisning forankres på ledelsesnivå. Det vil være mulig å forstå lærerens usikkerhet rundt undervisningen ved at undervisningen oppleves som en ekstern undervisning. Når en arbeider med temaer som vold og seksuelle overgrep så kreves det også at de voksne rundt er trygge i sin rolle. Hvis undervisningen oppleves som ekstern, kan dette virke fremmedgjørende og lærerne kan bli usikre og føle seg utrygge rundt hele undervisningen.

6. 0 Avsluttende refleksjon og funn

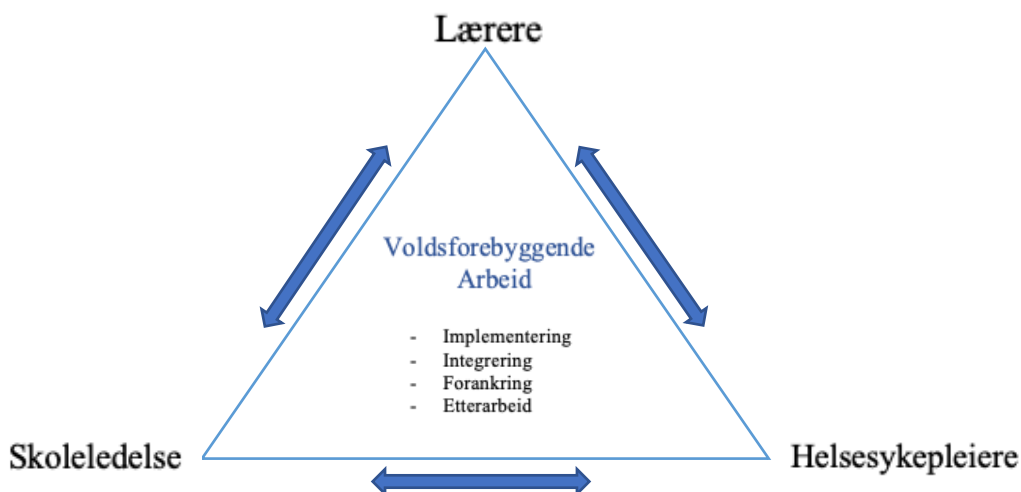
I dette kapittelet ønsker jeg å oppsummere ulike refleksjoner og funn som tydelig preger denne studien. Det blir tydeligere og tydeligere at elevene trenger gjentatte positive opplevelser med voksne, som videre skaper en trygg relasjon for at de skal oppleve tillit og tilhørighet. Dette er faktorer som videre vil påvirke barn til å fortelle eller være observant rundt hendelser der de selv eller andre blir utsatt for mobbing, vold og seksuelle overgrep.

Læringsressursen «Jeg vet» er utviklet av fagpersoner til lærere og barnehagelærere. Denne ressursen skal være til hjelp for lærere slik at de kan arbeide voldsforebyggende på sin skole og være sikre på at de bruker en læringsressurs som basert på teori og forskning. Lærerne er i posisjon til å evaluere og observere elevenes atferd og skal være kompetente til å drive god klasseledelse med fokus på å bygge positive relasjoner, samt. legge til rette for et positivt miljø som fremmer utvikling og læring. Jeg vil på bakgrunn av teori og forskning stille meg spørrende til beslutningen av at det er helsesykepleierne som underviser voldsforebyggende i grunnskolen.

Ifølge læringsressursen ønsker man å gjøre elevene bevisst sine rettigheter samtidig som det legges føringer for at de skal gi beskjed til en trygg voksen. Dette kan være «hvem som

helst», men en lærer skal ha kompetansen til å utføre god klasseledelse med fokus på risikoutsatte elever. Ett av funnene som blir gjort når det gjelder implementering og integreringsfasen er at helsesykepleierne er trygge i sin rolle og har kompetansen til å vite hvilken informasjon som er nødvendig ut ifra elevenes alder, men det viser seg også at lærerne opplever en stor usikkerhet rundt gjennomførelsen av undervisningen. For å unngå at undervisningen oppleves som ekstern og for å ivareta lærerens rolle ovenfor elevene ser det ut som at det er nødvendig med et bedre tverrfaglig samarbeid. Et tverrfaglig samarbeid hvor skoleledelsen, helsesykepleierne og lærerne er samkjørte, og at undervisningen gjennomføres på en måte som ivaretar de risikoutsatte elevene. Det vil være viktig å dra nytte av relasjonen mellom lærer og elev, i tillegg til helsesykepleiernes kompetanse.

Forslag til en voldsforebyggende samarbeidsmodell:

Ved bruk av en «samarbeidsmodell» kan en oppnå å sikre seg at disse elementene blir ivaretatt. Man kan også oppnå at alle fagpersoner som er rundt elevene har kunnskapen og kompetansen som er ønsket når en arbeider voldsforebyggende. Forslaget til en samarbeidsmodell inneholder implementering, integrering, forankring og etterarbeid.

7.0 Litteraturliste

Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. Morristown, New Jersey: Pearson.

Barne- og familiedepartementet (2003) *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Bowlby, J. (1989). *Attachment and loss: Volume 1, attachment (2nd ed.)*. New York: Basic Books.

Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: a practical guide for beginners*. Los Angeles: Sage.

Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. USA: Harvard University

Bru, E., Idsøe, E.C. & Øverland, K. (2016). Psykisk helse i skolen. I Øverland, K (Red.), *Psykisk helse i skolen (15-27)*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bufdir. 2014. *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. 11/2014. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf

Deloitte. (2019). «*Evaluering av nytt kapittel 9 A i opplæringsloven*» Bergen. <https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2019/evaluering-av-kap.-9a-i-opplaringsloven-2019.pdf>

Drugli, M. B. (2014). Emosjonell utvikling og tilknytning. I V. Glaser, I. Størksen, & M. B. Drugli, *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (ss. 47-73). Bergen: Fagbokforlaget.

Ertesvåg, S. Roland, P. (2013) *Ledelse av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Fandrem, H. (2019) *Mangfold og mestring i barnehage og skole: Migrasjon som risikofaktor og ressurs*. Oslo: Cappelen Damm
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2019) *Children's rights and teachers' responsibilities: reproducing or transforming the cultural taboo on child sexual abuse?* Norway: University of Agder.
- Jeg vet. (2018) Nettverktøy utviklet av ekspertgruppe i samarbeid med Salaby, ledet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra: www.jegvet.no
- Kleven, T. A., & Hjordemaal, F. R. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode (3. utg)*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2020, september 25). *Barnehagen får ny mobbelov*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/barnehagene-far-ny-mobbelov/id2765706/>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lazarus, R. S. (1991). Goal Incongruent (Negative) Emotions. I R. S. Lazarus, *Emotion and adaption* (ss. 217-263). USA: Oxford University Press.
- Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. I L. Bickman, & D. J. Rog, *The SAGE handbook of applied social research methods (2nd edition)* (ss. 214-250). Los Angeles: SAGE.
- Mossige, S. & Stefansen, K. Red. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015. (NOVA rapport 5/2016)*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/3465/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- National Scientific Council on the Developing Child (2010). *Persistent fear and anxiety can affect young children's learning and development*. Working paper no.9. Harvard, Center of the Developing child, Harvard University.
- Ogden, T. (2018). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Olweus, D. & Roland, E. (1983). *Mobbing: Bakgrund og tiltak*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlag.
- Roland, E. & Idsøe, T. (2001) *Aggression and bullying*. Wiley-Liss
- Roland, P. (2015) Hva er implementering? I: P. Roland, & E. Westergård, (red). Implementering. Hvordan omsette ideer, visjoner, teorier og aktiviteter til praksis. Universitetsforlaget.
- Rueness, J. (2021). *Child abuse and physical health complaints in adolescence and young adulthood*. Oslo, Norway: Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo. (Doktorgradsavhandling).
- Salaby. (2009) *Digitalt læringsunivers for barnehage og barnetrinnet*. Hentet fra: <https://www.salaby.no/hva-er-salaby>
- Silverman, D. (2014). *A guide to the principles of Qualitative Research*. Interpreting qualitative data. Los Angeles. Saga
- Stene, E. L & K, A. E. (2022, 25.mai). Seksuelle overgrep. I *Store norske leksikon*. https://sml.snl.no/seksuelle_overgrep

Stormark, K. M., Mørch, W. T., & Martinussen, M. (2021) *Tidsskrift for virksomme tiltak for barn og unge*. Kunnskapsoppsummering og klassifisering av tiltaket: Respekt (2.utg).
https://ungsinn.no/post_tiltak_arkiv/respekt-2-utg/

Tetzchner, S. v. (2012). *Utviklingspsykologi*. Oslo: Cappelen Akademisk.

Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet (2017) Overordnet del – verdi og prinsipper for grunnopplæring.
Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

Utdanningsdirektoratet (2019). *Skolemiljøtiltak og relasjonsarbeid*. Hentet fra:
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/tiltak-skolemiljo/skolemiljotiltak-relasjonsarbeid/>

Øverland, K. (2001). Antisosial atferd og risikofaktorer i familien hos to grupper unge. ISBN 82-7808-028-3 Oslo: Politihøgskolen cop. 2001 Norska 244 s. Serie: Volden for øyet; D. 3

Øvreeide, H. (2009). Samtaler med barn: *Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Waksvik, G. (2021, 19. November). *Mindre mobbing i Rogaland*. Hentet fra:
<https://www.utdanningsnytt.no/erling-roland-mobbing-rogaland/mindre-mobbing-i-rogaland/303320>

7.1 Vedlegg

7.1.1 Godkjenning fra NSD

evaluering

Referanse nummer

109441

Prosjekt tittel

Erfaringer fra helsesøstre og lærere som bruker læringsressursen «jeg vet».

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger / Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora / Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning

Prosjektleder

Klara Øverland

Student

Ellen Holterman Solland

Prosjektperiode

16.12.2020 - 10.06.2022

[Meldingsskjema](#)

Dato

08.04.2022

Type

Standard

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen registrert 04.04.2022

Vi har nå registrert 10.06.2022 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Deltakerne har fått informasjon om utsettelsen.

Vi vil følge opp en ny planlagt oppsigelse for å avklare om behandlingen av personopplysninger er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Intervjuguide

1. «Jeg vet» er en læringsressurs som er utviklet for å arbeide voldsforebyggende i skole og barnehage.
 - Hva er din erfaring med «Jeg vet» ressursen?
 - Hvem tar i bruk ressursen på din skole? Noen spesiell grunn til at det er denne personen som bruker ressursen?

2. Har du noen erfaring med å jobbe voldsforebyggende fra før dere tok i bruk læringsressursen «jeg vet»?
 - a. Eventuelt tatt i bruk andre voldsforebyggende ressurser/verktøy?
 - b. Egen kompetanse –opplever du at den strekker til/har du fått opplæring i temaene som inngår i Jeg vet?
 - c. Opplever du at det er nok kompetanse om voldsforebyggende arbeid på din skole?

3. Hvordan jobber dere med hvert tema i forkant, underveis og i etterkant av undervisningen? (samarbeid med kollega, tverrfagligsamarbeid, foreldresamarbeid)
 - Er læreren med? Er du/dere fast på denne skolen/klassen?
 - a. Forkant – Hva blir gjort i forkant av undervisningen? Ift klassemiljø.
 - b. Underveis – Er det noe du er spesielt bevisst på når du gjennomfører en slik undervisning? Ift klasseledelse, lærer-elev relasjon og elev-elev relasjon.
 - c. Etterkant – Blir det gitt noe form for informasjon til elevene i etterkant?

4. Læringsressursen er delt inn i temaene mobbing, vold og seksuelle overgrep. Bruker dere alle temaene?
 - a. Hvordan fungerer undervisningen i de ulike temaene?
 - b. Opplever du kvalitetsforskjeller i ressursen innenfor de ulike temaene? Eller innenfor de ulike klassetrinnene ressursen er delt inn i?

- c. Er det noen videoer og/eller spørsmål fra ressursen dere har valgt å ikke bruke eller som dere bevisst har valgt å ta i bruk? Deler du tenker du har behov for mer opplæring på?

5. Har du opplevd noe form for reaksjoner fra elever, foresatte, andre fagpersonell ved å ta i bruk læringsressursen?
 - a. Hvordan legges det til rette for de elevene som har en reaksjon underveis og/eller i etterkant av en slik undervisning?
 - b. Når det gjelder barns atferd – er det noen reaksjoner/en type atferd dere er bevisst på når dere underviser voldsforebyggende?
 - c. Informere dere foresatte? Eventuelt skjer dette i forkant eller i etterkant av undervisningen?

6. «Jeg vet» er en voldsforebyggende læringsressurs der et av målene er å lære barn å kjenne sine egne rettigheter. Får du inntrykk av at barn og unge blir mer bevisst på egne rettigheter?
 - a. Opplever du at læringsressursen har vært forebyggende på din skole?

7. Er det noen deler eller filmer som du opplever at barna liker spesielt godt?
 - Der det noe som du opplever at de misliker?
 - Bruker dere alt materialet – filmene og oppgavene?
 - Hvordan synes du at oppgavene har fungert?

8. Det ligger en undervisningsveileder der – hvordan opplevde du den?
9. Er dette et program som du vil anbefale andre å bruke?
10. Har du tanker om hvordan undervisningen med verktøyet bør organiseres i fremtiden?
11. Tar dere i bruk andre verktøy?

12. **Til slutt** – er det noe du ønsker å tilføye?